

MITÄ TIEDUSTELUSTA KIRJOITETTIIN?

– Suojelupoliisi ja tiedonhankintalakityöryhmä mediassa

2013 -2015

Tampereen Yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Hallintotiede

Turvallisuushallinnon
maisteriohjelma

Ohjaaja: Sirpa Virta

Pro gradu -tutkielma

Mikko Kurttila

TIIVISTELMÄ

Tampereen Yliopisto	Johtamiskorkeakoulu, Turvallisuushallinnon linja
Tekijä:	KURTTILA MIKKO
Tutkielman nimi:	Mitä tiedustelusta kirjoitettiin? – Suojelupoliisi ja tiedonhankintalakityöryhmä mediassa 2013 -2015
Pro gradu -tutkielma:	77 sivua, ei liitteitä
Aika:	Toukokuu 2015
Avainsanat:	Turvallisuus, tiedustelu, Suojelupoliisi, tiedonhankintalaki, ulkoinen turvallisuus, poliisi, yksityisyyden suoja, urkinta, sotilastiedustelu, siviilitiedustelu, verkkotiedustelu, kyber

Tutkimus tarkastelee Suojelupoliisia koskevia ja 13.12.2013 asetetun tiedonhankintalakityöryhmän työn kuluessa syntyneitä käsityksiä tiedusteluvaltuuksien lisäämisestä Suomessa. Tutkimuksen aineisto on valikoitu Sanoma -konsernin Helsingin Sanomien, Iltasanomien, Taloussanomien, IT viikon tai Digitodayn ja Alma Median Iltalehden ja Aamulehden sekä Suojelupoliisin lehdistökatsauksen poimiman muutaman muun päivälehden tai verkkojulkaisun kirjoituksista ajalta 1.12.2013 -14.1.2015. Tutkimuksen aineisto on luokiteltu tiedonhankintalain kehittämistä puoltavaksi tai vastustavaksi.

Tutkimusote on laadullinen ja sen tutkimusmetodina on käytetty sisällönanalyysia. Tiedotusvälineiden artikkeleita kertyi aineistoksi reilun vuoden ajalta 22 kappaletta. Aineiston sijoittuminen puolesta ja vastaan antoi vastauksia viranomaisten tiedusteluvaltuuksiin liittyviin kysymyksiin. Tiedonhankintalakityöryhmän työn aikana suositukset uusien tiedustelullisten toimivaltuuksien säätämiseksi sekä puolustusvoimille että poliisille saivat mediassa kiihkeitäkin äänenpainoja sisältäneitä näkökulmia. Toisaalta tutkimuksen tuloksena on myös havainto siitä, että tiedustelun erilaisten määritelmien ja käsitteiden käyttäminen on ristiriitaista tai epätasällista viranomaisten tehtävien näkökulmasta.

Sisällysluettelo

1 Johdanto	5
1.1 Tutkimuksen tausta	5
1.2 Tutkimuksen rakenne	7
2 Tutkimuksen lähtökohdat	8
2.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys	8
2.2 Aiempi tutkimus	9
3 Käsitteet	10
3.1 Suomalaiset tiedusteluorganisaatiot	10
3.1.1 Tiedustelulaitos	11
3.1.2 Suojelupoliisi	12
3.1.1 Keskusrikospoliisi	13
3.2 Tiedustelu ja tiedustelulajit	14
3.2.1 Siviilitiedustelu	18
3.2.2 Sotilastiedustelu ja tekninen tiedustelu	18
3.2.3 Turvallisuustiedustelu	20
3.2.4 Rikostiedustelu	21
4 Teoreettinen viitekehys	23
4.1 Imago	24
4.1.1 Kartesiolainen näkökulma	25
4.1.2 Kantilainen näkökulma	25
4.1.3 Relationaalinen näkökulma	26
5 Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät	27
5.1 Tutkimusaineisto ja sen rajaaminen	27
5.2 Tutkimusmenetelmät	29

5.2.1 Kvalitatiivinen tutkimus	29
5.2.2 Sisällönanalyysi	32
5.2.3 Tämän tutkimuksen sisällönanalyysi	34
5.2.4 Tutkimuksen eettisyys.....	35
5.2.5 Tutkimuksen reliabelius.....	37
5.2.6 Tutkimuksen validius	38
6 Aineiston analyysi	39
6.1 Tiedonhankintalakyöryhmää ja lisävaltuuksia käsittelevien kirjoitusten jäsentäminen.....	39
6.2 Tiedusteluvaltuuksien myönteisyys.....	40
6.2.1 Valtion turvallisuus ja siihen kohdistuvat uhkat.....	40
6.2.2 Nykytilanne ja toimivaltuuksien tarpeet.....	47
6.2.3 Kansainvälisyys ja yhteistyö.....	51
6.3 Tiedusteluvaltuuksien lisäämisen kritiikki.....	56
6.3.1 Tiedusteluvaltuudet uhka yksityisyyden suojalle	57
6.3.2 Tiedustelulla ei korvata tietoturvaa	61
6.3.3 Talouden menetykset.....	65
6.4 Tiedusteluvaltuuksia käsittelevän kirjoittelun yhteenvedoa	66
7 Tutkimuksen arviointi	69
7.1 Tutkimuksen toteutuksen arviointi	69
7.2 Tutkimuksen tulokset.....	69
8 Johtopäätökset	71
8.1 Tiedustelun kuva.....	71
8.2 Tiedustelun tutkimus.....	72
8.3 Tiedustelun koulutus.....	73
Lähdeluettelo.....	75

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta

Suomen kyberstrategia hyväksyttiin ja julkistettiin 24.1.2013. Siinä asetettiin tavoitteeksi, että Suomi on maailman kyberturvallisin maa vuoteen 2016 mennessä. Tämä perustui käsitykseen siitä, että Suomella on yksi maailman puhtaimmista tietoverkoista. Tällaiseen johtopäätökseen olivat päätyneet tietoturvayhtiöt analyysissaan. Toisaalta tavoitteen mahdollistamisen takaajaksi nähtiin Suomen yksityisen sektorin ja hallinnon toimijoiden erinomainen yhteistyökyky. Keskeinen konkreettinen toimenpide oli Kyberturvallisuuskeskuksen perustaminen Liikenne- ja viestintäministeriön alaisuuteen. Ministeriöt velvoitettiin toimeenpanemaan strategian sisällöt itsenäisesti. Samaan aikaan Ulkoasiainministeriössä ilmeni vakoilutapaus, joka kohdistui Ulkoasiainministeriön tietojärjestelmiin. Tapauksen tutkinta oli aloitettu alkuvuodesta 2013 ja esitutkinta vuodettiin julkisuuteen 31.10.2013 MTV 3:n uutisoimana. (MTV Oy 2013.) Julkisuuteen tulleiden tietojen mukaan kybervakoilutapaus oli kestänyt vuosia ja ulkoasiainministeriön tietoverkosta epäiltiin viedyn turvaluokiteltua tietoa. Yhdysvaltain kansallisen turvallisuusviraston (NSA) harjoittama laaja tietoverkoissa tapahtuva tiedustelu, jolla käytännössä kyettiin seuraamaan kaikkea puhelin- ja sähköpostiliikennettä verkkokaapeleissa ja satelliittien välittämänä, paljastui virastoa palvelle Edward Snowdenin julkaistua kesäkuussa 2013 viraston tietoliikenteestä kaappaamaa tiedustelutietoa.

Edellä kerrottujen tapausten ja olosuhteiden seurauksena Suomessa päädyttiin johtopäätökseen, ettei strategian mukaista tavoitetta tulla vuoteen 2016 saavuttamaan. Useat valtiot ovat jo toteuttamassa tietoverkkotiedustelua hyvin laajasti. Tietämys niiden toiminnasta tietoverkoissa ja Suomen intressejä vastaan näyttäisi olleen puutteellinen. Suomen puhtaiden tietoverkkojen käsitys perustui tunnettujen haittaohjelmien torjumiseen, mutta näkyvyys tietoverkkoihin ja kyky havaita sekä torjua tuntemattomia kohdistettuja haittaohjelmahyökkäyksiä puuttui.

Tiedonhankintalakityöryhmä aloitti työskentelyn 12.12.2013 puolustusministeriön johdolla. Sen tehtäväksi määrättiin valmistella loppuraportti lakiehdotuksen muodossa 31.5.2014 mennessä. Kunnianhimoinen tavoite ei toteutunut, vaan työryhmälle annettiin lisää aikaa vuoden 2014 loppuun. Työryhmän raportti julkistettiin 14.1.2015. Työryhmä koostui poikkihallinnollisesti Valtiovarainministeriön, Liikenne - ja viestintäministeriön, Sisäasiainministeriön sekä Puolustusministeriön edustajista. (Tiedonhankintalakityöryhmä 2015.)

Tiedonhankintalain valmistelun tarpeen taustalla nähtiin käsitys Suomen tietoverkkotiedustelun kyvyttömyydestä, mikä ilmeni muun muassa siten, että Ulkoasianministeriön vakoilun paljasti ja ilmoitti Suomeen Ruotsin puolustusvoimien alainen viestitiedustelulaitos FRA. (Pihjerta 2014.)

Työryhmän työskentelyn aikana kirjoittelu mediassa oli ajoittain kiivasta ja kantoja oli puolesta ja vastaan. Loppuraportista on havaittavissa, ettei työryhmän sisäinen työskentelykään ollut yksimielistä, vaan sisälsi hyvin erilaisia näkökulmia. (Tiedonhankintalakityöryhmä 2015.) Loppuraportti on nimensä mukaisesti tiedustelun suuntia Suomessa hahmotteleva asiakirja ja se on tietävästi ensimmäinen tässä laajuudessa tehty yritys määritellä tiedustelua ja tiedustelun rakenteiden kehitystarpeita. Tämä yritys osoittaa myös sen, ettei Suomessa ole riittävää tiedustelukykyä ja sitä toteuttavia rakenteita. Työryhmän työskentelyn aikana sekä sisäasiainministeriön alaisessa poliisihallinnossa että puolustusministeriön alaisessa puolustusvoimissa toteutettiin suuria organisaatiouudistuksia. Poliisihallinnossa toteutettiin kolmas poliisin hallinnon rakenneuudistus (PORA III) ja Puolustusvoimissa puolustusvoimauudistus. Suojelupoliisin hallinnollista asemaa pohtiva työryhmä asetettiin helmikuussa 2014 ja se jätti loppuraporttinsa 31.10.2014. Sisäasiainministeri Päivi Räsänen vei lakiesityksen Suojelupoliisin siirtymisestä suoraan sisäasiainministeriön alaiseksi poliisiyksiköksi Eduskunnan käsiteltäväksi. Eduskunta hyväksyi lakiesityksen 12.1.2015 ja Supon hallinnollinen asema muuttuu 1.1.2016 alkaen. Samoin Puolustusvoimiin perustettiin toukokuussa 2015 aloittanut Tiedustelukeskus.

Tiedonhankintalakityöryhmän tiedustelua käsittelevä loppuraportti luo perustan tarkastella tässä tutkimuksessa mediassa käytyä argumentointia tiedustelualtuuksista ja niiden lisäämisestä viranomaisille. Tutkimuksella on ajankohtaisarvo pohdittaessa tiedusteluun liittyvää ymmärrystä julkisessa keskustelussa. Mediassa esiin nostettujen perustelujen sisältö on tärkeässä roolissa kansallisessa keskustelussa sekä yhteisen ymmärryksen ja näkemyksen saavuttamisessa riippumatta eriävistä näkökulmista. Turvallisuusympäristöä tarkastelevat organisaatiot Suomessa ovat muutoksessa. Tutkimuksessa haetaan vastauksia siihen, miten julkisuudessa käsitellyt mielipiteet ja käsitykset ovat muuttuneet ja ovatko käytetyt käsitteet ymmärretty julkisuudessa keskenään yhtenevästi. Tämän tutkimuksen aineistona käytetty kirjoittelu on osa suomalaista tiedustelun kontekstia. Tiedustelun kokonaisuuden osatekijät tässä tutkimuksessa ovat turvallisuusviranomaiset organisaatioineen, ulkomaiset toimijat ja valtiot, media sekä tiedusteluun liittyvät tapahtumat meillä ja muualla. Tutkimuksen aineiston avulla pyritään selittämään tiedustelun kontekstissa yhteiskunnassa ilmeneviä erilaisia näkökulmia, hahmottamaan käsitteiden käyttöä ja motivaatioita.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus sisältää seitsemän päälukua. Johdannon jälkeen luvussa 2 käsittelen tutkimukseni lähtökohtia. Paneudun tutkimuskysymyksiin ja tutkimuksen tavoitteisiin. Kolmantena alaotsikkona on aiempi tutkimus, missä esittelen aiempaa tutkimusta liittyen poliisin, Suojelupoliisin, median ja tiedustelun yhdistelmiin. Kolmannessa luvussa selvennän käsitteet. Käsitteistö jakautuu karkeasti tiedusteluorganisaatioihin ja tiedustelulajien määrittelyyn. Neljännessä luvussa käsittelen teoreettista viitekehystä. Siinä avataan teorian kytkeytyminen turvallisuushallintoon, imago tutkimukseen ja palvelukuvatutkimukseen. Luvussa 5 esittelen tutkimuksessa käytetyn aineiston sekä tutkimuksessa käytetyt rajaukset. Seuraavaksi käsittelen tutkimusotteen ja tutkimusmetodin sekä pohdinnan tutkimuksen reliabiliudesta, validiudesta sekä tutkimuksen eettisistä vaatimuksista. Kuudennessa luvussa aineisto analysoidaan. Aineisto luokitellaan ja esitellään

saavutettu ryhmittely ja suhteet toisiinsa. Tässä luvussa tuodaan esille jaottelu kriittiseen ja positiiviseen kirjoitteluun sekä sijoitetaan analyysin tulokset teorian kanssa yhteen. Luvussa 7 tiivistän tutkimuksen keskeiset tulokset. Lisäksi arvioin tutkimuksen toteutumista. Viimeisessä luvussa esitän tutkimuksen johtopäätökset.

2 Tutkimuksen lähtökohdat

2.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää tiedustelun toimivaltuuksiin liittyvän julkisen kirjoittelun sisällöstä aihetta puoltavat näkökulmat ja toisaalta sitä vastustava argumentointi. Tiedonhankintalakiyöryhmän työhön liittyvien näkemyserojen esittäminen kirjoituksista ei ole itsetarkoitus, vaan pyrkimyksenä on löytää aineiston ja lähdemateriaaliin vertailulla yleinen näkemys tiedustelu- ja turvallisuuskäsitteiden käyttämisessä Suomessa. Toiseksi tällä tutkimuksella haluan selvittää kirjoitusten puoltavien ja vastustavien näkökulmien perustelut ja arvioida mahdollisia motivaatioita. Lisäksi tutkimuksen yhdeksi tavoitteeksi asetin Suojelupoliisiin ja sen toimivaltuuksien lisäämiseen liittyvän kirjoittelun arvioinnin. Lopputuloksena rakentuu mielipide tai käsitys suomalaisen median ja siellä esiintyneiden ihmisten käymän keskustelun kokonaiskuvasta.

Keskeisin kysymys tässä tutkimuksessa on julkisuudessa käydyin kirjoittelun sisältö - mitä tiedustelusta kirjoitettiin? Tutkimuksessa käsitellään kirjoitusten valossa tiedustelun imagoa. Aihepiiri ei ole tunnettu ja mediassa käydyin kirjoittelun tulkinta muokkaa käsityksiä tiedustelun kuvasta. Tähän liittyy imagon vastinparina mielikuvat, jotka syntyvät vastaanottajien käsityksistä. Tutkimuksen lopussa imagon teoreettinen viitekehys ja tutkimuksen havainnot liitetään yhteen.

2.2 Aiempi tutkimus

Tiedustelua koskeva tutkimus on todella vähäistä Suomessa ja etenkin turvallisuushallintoa tutkivissa yliopistoissa. Tutkimustyö näyttäisi keskittyvän kriminaalipoliittiseen, oikeustieteelliseen ja poliisihallinnon tutkimukseen. Maanpuolustuksen alalla tutkimus keskittyy sotilaallisen maanpuolustuksen näkökulmaan.

Poliisia koskevaa tutkimusta tehdään nykyään kohtuullisen paljon. Tätä tutkimuksen alaa ylläpitää etenkin Tampereen yliopisto ja Tampereella sijaitseva Poliisiammattikorkeakoulu. Tässä tutkimuksessa valittua näkökulmaa on käytetty myös jonkin verran poliisia ja mediaa käsittelevässä tutkimuksessa. Tästä on esimerkkinä Sampo Suomalainen Pro gradu-tutkielma Tampereen Yliopistolle, jossa käsitellään Poliisin julkisuuskuvaa Smash Asem -tapahtuman valossa. Suomala on tutkinut Smash Asemin tapahtumia ja poliisin julkisuuskuvaa julkisuudessa käydyn kirjoittelun kautta. (Suomala 2010.) Toinen esimerkki on Anne Hiltunen niin ikään Tampereen Yliopistolle tekemä Pro gradu -tutkielma, joka käsittelee turvallisuutta vaaliteemana eduskuntavaaleissa 2011. Hiltunen käyttää aineistossaan Helsingin Sanomien kirjoittelua, joskin muun aineiston lisänä. (Hiltunen 2012.)

Suojelupoliisia koskevaa tutkimusta on tehty suhteellisen vähän. Lähinnä tätä tutkimusta on Minna Nevalan Helsingin Yliopistolle tekemä ja Suojelupoliisin julkaisusarjassa toimitettu Pro gradu -tutkielma: Suojelupoliisi valokeilassa. (Halkola 2005.) Siinä käsitellään Suojelupoliisia koskevaa kirjoittelua teletunnistetapauksesta vuosina 2004 -2005. Suojelupoliisia koskevasta muusta tutkimuksesta on syytä nostaa esille Paavo Selinin Tampereen Yliopistolle 2004 tekemä Pro gradu -tutkielma ja 2008 tekemä lisensiaatintutkimus. Hänen Pro -gradu -tutkielmansa käsittelee Iso-Britannian turvallisuuspalvelun ja Suojelupoliisin vertailua. (Selin 2004.) Lisensiaatintutkimuksessaan Selin käsittelee turvallisuuspalvelun ja turvallisuuspoliisin vertailua. (Selin 2008.) Selinin tekemä tutkimustyö koskien Suojelupoliisin organisaatorakennetta on merkittävä ja se tulee ajankohtaiseksi

Suojelupoliisin hallinnollisen aseman muuttuessa vuoden 2016 alussa. Tulen käyttämään Selinin tutkimuksia lähteenä myös tässä tutkimuksessa.

Turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden toimintaa käsittelevää kansainvälistä tutkimusta ei ole juurikaan saatavilla toiminnan luonteesta johtuen. Toiminnan kuvausta on löydettävissä elämäkertakirjoista ja muun muassa loikanneiden tiedustelu-upseerien muistelmista. Kuten Selin toteaa, on turvallisuus- ja tiedustelualan toiminnasta saatavissa rajoitetusti tietoa, mutta sitä kuitenkin on olemassa. Hän on käyttänyt tutkimuksissaan valtioiden tarkastuskertomuksia ja raportteja, jotka liittyvät turvallisuus- ja tiedustelualaan. (Selin 2008.) Tällaista vastaavaa raportointia edustaa Suomessa Tiedonhankintalakityöryhmän loppuraportti "Suomalaisen tiedustelulainsäädännön suuntaviivoja". Loppuraportin keskeinen tulos on se, että Suomesta puuttuu tiedustelua koskeva lainsäädäntö ja sen vuoksi työryhmä esittää lainsäädäntöhankkeita sekä puolustushallinnolle että poliisihallinnolle. (Tiedonhankintalakityöryhmä 2015.)

3 Käsitteet

3.1 Suomalaiset tiedusteluorganisaatiot

Tutkimuksen kannalta on tärkeää käydä läpi alaan liittyvä keskeinen käsitteistö. Aluksi on tärkeää hahmottaa turvallisuushallintoomme kuuluvat organisaatiot ja niiden tehtävät. Perinteisesti tiedustelupalvelut jaetaan Wellerin (2000) mukaan kotimaan turvallisuuspalveluihin, ulkoisiin tiedustelupalveluihin, sotilastiedustelupalveluihin ja signaalitiedustelupalveluihin. Suomessa ei ole erillistä turvallisuus- ja tiedustelupalvelua siten, kuin ne ymmärretään kansainvälisesti. (Selin 2004: 40, 103 -104.) Edellä kerrotuista tehtävistä etenkin turvallisuuspalvelulle luonteenomaisia tehtäviä on osoitettu Suojelupoliisin tehtäväksi ja vastaavasti

Puolustusvoimien Tiedustelulaitos toteuttaa sotilastiedustelua Suomessa ja sen alainen Viestikoelaitos teknistä tiedustelua. Suomalaisten turvallisuusorganisaatioiden ulkomailla tehtävän tiedustelun edellyttämää tiedustelulainsäädäntöä ei tiedonhankintalakityöryhmän mukaan ole (Tiedonhankintalakityöryhmä 2015: 31 -32).

3.1.1 Tiedustelulaitos

Puolustusvoimauudistus käynnistettiin vuonna 2012. Puolustusministeri Carl Haglund päätti 3.4.2014 lakkauttaa Puolustusvoimien Pääesikunnan tiedusteluosaston ja Viestikoelaitoksen. Näiden tilalle perustettiin Pääesikunnan alainen Tiedustelulaitos, joka aloitti toimintansa 1.5.2014. Samalla Pääesikunnan tutkintaosastosta siirrettiin toimintoja Tiedustelulaitokseen. Se kuuluu Pääesikunnan alaisuuteen ja sen pääosat sijaitsevat Helsingissä ja Jyväskylässä. (Puolustusministeriö 2014.)

Tiedustelulaitos vastaa sotilastiedustelusta Suomessa. Tiedonhankintalakityöryhmän loppuraportin mukaan Puolustusvoimien tehtäviin kuuluu myös sotilasvastatiedustelu. Se tarkoittaa maanpuolustuksen edellytysten turvaamista kotimaassa ja varsinainen sotilastiedustelu kohdistetaan Suomen ulkopuolelle. Sen tarkoituksena on luoda sotilasstrateginen tilannekuva ja ylläpitää sitä sotilaallisen päätöksenteon tueksi. Lainsäädännön puuttuessa on sotilastiedustelu muodostettu hallinnon sisäisin määräyksin ja ohjein. (Tiedonhankintalakityöryhmän loppuraportti 2015: 29)

3.1.2 Suojelupoliisi

Suojelupoliisi (Supo) on Sisäasiainministeriön hallinnon alalla toimiva valtakunnallinen poliisiyksikkö. Se sijoittuu hallinnollisesti vielä vuoden 2015 loppuun saakka Poliisihallituksen alaisuuteen, minkä jälkeen se tulee sijoittumaan suoraan Sisäasiainministeriön alaisuuteen. Suojelupoliisin toimintaa ohjataan tulossopimusjärjestelmällä, jossa Suojelupoliisin päällikkö käy tuloskeskustelut Poliisihallituksen poliisiyliohtajan kanssa. (Poliisi 2015.) Turvallisuuspalvelut eroavat turvallisuuspoliiseista Selinin mukaan toiminnan ohjauksen ja toiminnan salaisuuden sekä toiminnan valvonnan järjestelyiltään. Suojelupoliisi on turvallisuuspoliisi, koska se sijoittuu poliisin organisaatioon. Sen toimintaa valvotaan muiden poliisiyksiköiden tapaan ja toiminta on järjestetty muiden valtion virastojen tapaan avoimeksi (Selin, 2008: 108).

Suojelupoliisin lakisääteiset tehtävät on määritelty Poliisilain 1 §:ssä ja Poliisin hallinnosta annetun lain 10 §:ssä.

Poliisin tehtävät (Poliisilaki 1 luku 1 §):

Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä.

Poliisi suorittaa lisäksi lupahallintoon liittyvät ja muut sille laissa erikseen säädetty tehtävät sekä antaa jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. Jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi, poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi.

Suojelupoliisi (Laki Poliisin hallinnosta 10 §):

Suojelupoliisin tehtävänä on torjua sellaisia hankkeita ja rikoksia, jotka voivat vaarantaa valtio- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtakunnan sisäistä tai ulkoista turvallisuutta sekä suorittaa tällaisten rikosten tutkintaa. Sen tulee myös ylläpitää ja kehittää yleistä valmiutta valtakunnan turvallisuutta vaarantavan toiminnan estämiseksi.

Poliisihallitus määrää tarkemmin ne asiaryhmät, jotka kuuluvat Suojelupoliisin tutkittaviksi.

Poliisihallituksen voimassa olevassa määräyksessä Suojelupoliisin päätehtäviksi määrätään terrorismirikosten ja laittoman tiedustelun torjunta sekä turvallisuustyö. Lisäksi sen tulee estää joukkotuhousteiden leviämistä, analysoida valtakunnan turvallisuusympäristöä, ylläpitää toimialallaan kansallista ja kansainvälistä tilannekuvaa, torjua valtakunnan turvallisuuteen vaikuttavaa aktivismia, laatia uhka - arvioita merkittäviin kokouksiin ja valtiavierailuihin, suorittaa turvallisuustiedustelua sekä tutkia toimialaansa liittyviä rikoksia.

Hankkeiden ja rikosten torjuminen, joilla vaarannetaan valtakunnan sisäistä ja ulkoista turvallisuutta, on Suojelupoliisin toimintatapana mainittu Hallituksen esityksessä (Oikeusministeriö 2014) tiedustelulliseksi. Tässä työssä tarvitaan laaja-alaista turvallisuusympäristön seurantaa ja ennakoivaa tiedonhankintaa.

3.1.3 Keskusrikospoliisi

Keskusrikospoliisi (KRP) on osa Sisäasiainministeriön alaista poliisiorganisaatiota ja kuuluu Suojelupoliisin tapaan valtakunnallisena poliisiyksikkönä Poliisihallituksen alaisuuteen. Poliisin internet -sivuilla (Poliisi 2015) kuvataan tiivistetysti Keskusrikospoliisin tehtäviksi torjua kansainvälistä, järjestäytyneitä, ammattimaista

ja taloudellista sekä muuta vakavaa rikollisuutta. Lisäksi se suorittaa valtakunnallisesti tutkintaa ja kehittää rikostorjuntaa sekä rikostutkimenetelmiä. Keskusrikospoliisin pääosasto sijaitsee Vantaalla.

Suomen laissa on säädetty poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta (Edita Publishing Oy 2009). Keskusrikospoliisilla on merkittävä rooli PTR - rikostiedustelussa. Poliisin hallintorakennemuutoksen kolmannen vaiheen päälinjauksia käsitelleen hanketyöryhmän mukaan Keskusrikospoliisilla on rikostutkiminnan lisäksi vastattavanaan laajasti valtakunnallisia rikostiedusteluun, rikollisuuden tilannekuvan ylläpitämiseen ja yhteistyöhön liittyviä tehtäviä. (Sisäasiainministeriö 2012.)

3.2 Tiedustelu ja tiedustelulajit

Seuraavaksi käsittelemme turvallisuus- ja tiedustelualaan liittyviä määrittelyjä tiedustelusta ja erilaisista tiedustelun lajeista sekä siitä mitkä organisaatiot niitä toteuttavat Suomessa. Käsitteet ovat osin päällekkäisiä toisiinsa nähden. Selin on lisensointitutkimuksessaan todennut, että eri tiedustelulajien ja tiedusteluorganisaatioiden toiminta menevät osittain päällekkäin. (Selin 2008: 65.) Tässä tutkimuksessa tiedusteluorganisaatioita ja tiedustelulajeja käsitellään valtioiden toimintoina ja näkökulmasta.

Tiedustelu on 9/11 tapahtumien jälkeisessä maailmassa tullut uusien haasteiden eteen. Valtioiden välisissä suhteissa tiedustelulla tulee säilymään kriittinen rooli rauhan ja sodan kysymysten parissa. Sen merkitys päätöksentekijöitä palvelevana funktiona tulee kuitenkin nähdä laajemmin yhä monimutkaisempien uhkakuvien maailmassa. Turvallisuusympäristön kompleksisuus sitoo ulkomaan-, sotilas-, kotimaan- ja poliisitoiminnan tiedustelun toisiinsa yhä epämääräisemmin, jolloin vaaditaan yhteinen käsitys tiedustelusta. Toisaalta tiedustelun alalla toimivat organisaatiot eivät ole monopoliasemassa toisiinsa nähden siitä, mitkä ovat hyviä käytänteitä ja ideoita tiedustelun toteuttamiseksi. Kaikille tiedustelutoimijoille on

näin ollen etua löytää enemmän yhteneväinen näkemys ja akateeminen ymmärrys tiedustelusta. (Walsh 2011: Preface.)

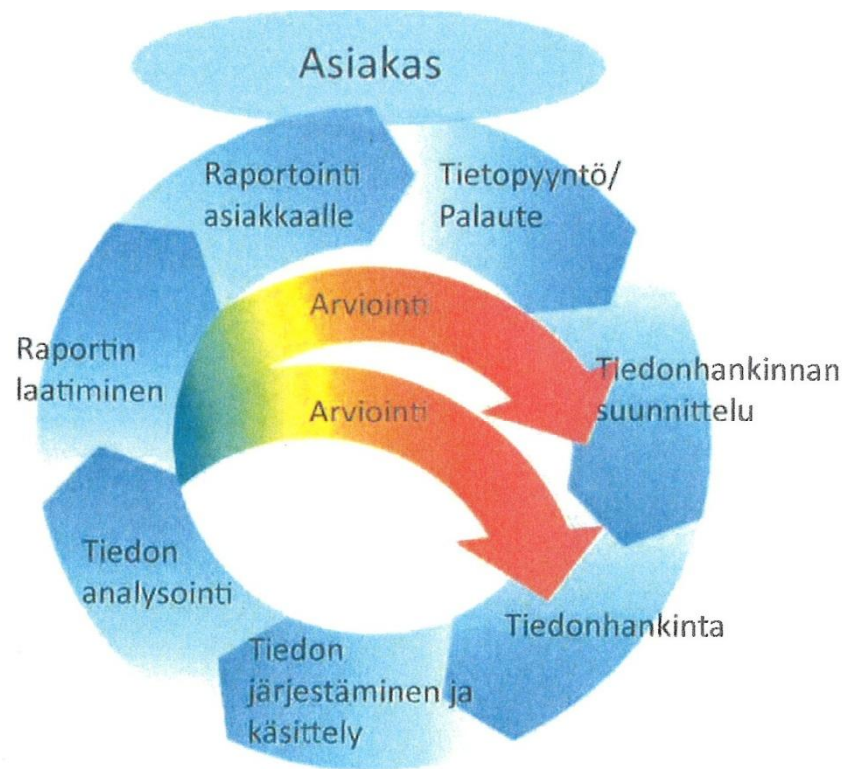
Walshin mukaan tiedustelu on luonteeltaan yleispätevä käsite. Hän ei erottele siinä erikseen turvallisuustiedustelua, jonka määrittely on riippuvaista koulukuntaeroista tai toimijasta. Hän pitää tärkeämpänä huomioida, että se on osa tiedustelua, jossa tiedustelullisesti kerätään, analysoidaan ja jaetaan tietoa päätöksentekijöiden tueksi kansallisissa turvallisuuskysymyksissä. Perinteisesti tiedustelun kuvaamiselle on luonteenomaista kolme tekijää, jotka ovat turvallisuusympäristö (the security environment), salaisuudellisuus (secrecy) sekä valvonta ja tarkkailu (surveillance). Turvallisuusympäristön määrittelyssä voi ilmetä eri tahojen arvioissa eroja, mutta kaikille sen määritelmille on yhteistä tiedon tuottaminen päätöksentekijöiden tueksi. Tiedusteluanalyysoijien tehtävänä ei ole ainoastaan tulkita turvallisuusympäristöä vaan niiden on rajoitettujen resurssien olosuhteissa tehtävä päätöksenteolle mahdolliseksi priorisoida toimenpiteitä riskien hallitsemiseksi. Salaisuudellisuus on tärkein tiedustelun perinteisen kuvauksen osatekijä. Tarvittava tieto tulee kyetä keräämään kohteeltaan salaa. Tällainen tieto on lähtökohtaisesti sellaista, mikä tarjoaa valtion omalle päätöksenteolle etukäteisvaroituksen kohteesta tai uhkasta ja niiden tarkoituksista. Lisäksi salaisuuden kulttuuriin liittyy tiedon jakamisen need to know -periaate, millä pyritään rajoitettuun tiedon välittämiseen ainoastaan sitä tarvitseville. Kolmas traditionaalisen tiedustelun käsitteen osatekijä on valvonta ja tarkkailu, joilla tarkoitetaan tiedon keräämistä ja toisiinsa liittyviä toimintoja tehtävän annosta tiedon keräämiseen, analyysiin ja päätöksentekijöiden tukeen. Se on tiedustelun toimintaa, joka on kulmakivi tiedon keräämiselle ja analyysille kansallisen turvallisuuden ja poliisin tiedustelussa. Valvonta ja tarkkailu (surveillance) tarkoittaa tässä yhteydessä myös teknisesti toteutettua tiedonhankintaa ja näin ollen siihen liittyy tiedon hankkimisen ja käsittelyn suhteen ongelma tietomassojen kasvaessa jatkuvasti. (Walsh 2011: 9, 29-32.)

Sherman Kent 'n (1951) määritelmä tiedustelusta muodostuu kolmesta erillisestä asiasta. Ensiksikin tiedustelu on tietoa, jota valtiot tarvitsevat toisista valtioista omien etujensa ja suunnitelmiansa varmistamiseksi. Tiedonhankinta luokitellaan Clarkin

(2007) mukaan neljään pääluokkaan, jotka ovat avoimet lähteet, ihmiset, viestintä ja kuvat. Toiseksi tiedustelu on organisaatio, joka on tiedon tuottaja. Kolmanneksi tiedustelu on tällaisen organisaation toimintaa tiedon hankkimiseksi. Toiminta on tiedonhankintaprosessi. (Selin 2008: 59, 96 -98.)

Tiedonhankintalakitöryhmä (2015) määrittelee tiedustelun tiedonhankinnaksi julkisista ja ei-julkisista lähteistä. Sen tarkoituksena on kartoittaa ja lisätä ymmärrystä erilaisista uhista, riskeistä, mahdollisuuksista ja muutoksista valtion sisällä ja sen ulkopuolella. Tiedustelun tavoitteena työryhmä näkee varhaisvaiheen tiedon tuotannon, jolla voidaan vaikuttaa ja varautua tiedustelun kohteena olevaan toimintaympäristöön tai sen johonkin edellä mainittuun osaan. (Tiedonhankintalakitöryhmä 2015: 15.)

Tiedustelusykli on käsite, jolla kuvataan tiedustelun olemusta, rakennetta ja etenemistä. Tiedustelun kuvauksesta on erilaisia malleja. Tässä esitellään tiedonhankintalakitöryhmän (2015) käyttämä syklinen kuvaus tiedustelusta, mikä edustaa lajissaan tyypillistä mallia. Tiedustelusykli kuvaa asiakkaan ja tiedusteluorganisaation keskinäistä suhdetta ja toimeksiannon, tiedon keräämisen, analyysin ja asiakkaalle raportoinnin prosesseja. Lisäksi se kuvaa tiedon lisätarvetta alkaakseen uudelleen alusta tai siirtyäkseen syklin sisällä uudelleen aiemman kierron kohtaan täydentämään tiedonhankintaa.

Kuva 1 Tiedustelusykli (Tiedonhankintalakitöryhmä 2015).

Lisensiaatintutkimuksessaan Selin (2008) jaottelee sisällönanalyysia varten tiedusteluorganisaatioihin viittaavat avainsanat ja avainsanaparit ulkoiseen tiedusteluun, sisäiseen tiedusteluun, sotilastiedusteluun, tekniseen tiedusteluun, rikostiedusteluun sekä muuhun tiedusteluun. (Selin 2008: 31.) Edellä kerrottu jako pitää sisällään lukuisan määrän erilaisia tiedustelun alalajeja, mitkä sijoittuvat näiden pääryhmien alaisuuteen. Esimerkkinä on henkilötiedustelu (Human Intelligence), jota käytetään sekä sotilastiedustelussa että siviilitiedustelussa. Toisaalta kuvatiedustelu (Imagery Intelligence) ja mittaustiedustelu (Electronical Intelligence, myös Measurement Intelligence) sekä edellisen yläkäsitteenä signaalitiedustelu (Signals Intelligence) kuuluvat tyypillisesti teknisen tiedustelun ryhmään. (Tiedonhankintalakitöryhmä 2015: 16.)

3.2.1 Siviilitiedustelu

Siviilitiedustelun määritelmä on yläkäsite ulkoiselle tiedustelulle ja sisäiselle tiedustelulle. Siviilitiedustelulla tarkoitetaan siviiliorganisaatioiden, eli turvallisuus- ja tiedustelupalvelujen tekemää tiedustelutoimintaa. Tiedonhankintalakityöryhmä (2015) määrittelee sen olevan siviiliviranomaisten valtion ylimmälle johdolle tiedustelulla tuottamaa tietoa päätöksenteon tueksi sekä organisaation oman operatiivisen toiminnan tueksi muista kuin sotilaalliseen maanpuolustukseen liittyvistä aiheista.

Siviilitiedustelua määritelleessään Selin käyttää Zeman 'n (2006) jakoa, missä siviilitiedustelun kohteet määrittävät jakoa. Siviilitiedustelu kohdistuu poliittisiin, taloudellisiin ja turvallisuuden kysymyksiin. (Selin 2008: 123.)

Suomessa siviilitiedustelua tekeväksi organisaatioksi voidaan nimetä ainoastaan Suojelupoliisi, vaikka se määritelmien valossa on turvallisuuspoliisi eikä turvallisuuspalvelu. Sen tehtäväksi on määrätty valtion sisäisten ja ulkoisten uhkien torjuminen. Tiedustelutehtävissään Supo nojautuu vahvasti kansainväliseen tiedonvaihtoon muiden maiden tiedusteluyhteisöä edustavien turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden kanssa. Lisäksi Supolla on pienimuotoisesti ollut lyhyt- ja pitkäaikaisia yhdysmiehiä sijoitettuna joihinkin Suomen suurlähetystöihin.

3.2.2 Sotilastiedustelu ja tekninen tiedustelu

Tiedonhankintalakityöryhmä (2015) määrittelee sotilastiedustelun sotilasviranomaisen tekemäksi tiedusteluksi. Se tuottaa valtion- ja puolustusvoimien johdon päätöksenteolle operatiivista ja strategista tietoa ja arvioita toimintaympäristöstä. Se vastaa kaikilla tasoilla ennakkovaroituksen antamisesta, joka mahdollistaa vastatoimien toteuttamisen. (Tiedonhankintalakityöryhmä 2015: 16.)

Selin yhtyy käsitykseen siitä, että sotilastiedustelu kohdistuu Zeman 'n (2006) mukaan sotilas- ja puolustusasioihin, sotateollisuuteen ja sotilasosastoja koskeviin seikkoihin. Määritelmä on yleisluontoinen ja sitä voidaan tarkentaa esimerkiksi sotilasosastoja koskien siten, että Suomessa sotilastiedustelun kohteena ovat erityisesti ulkomaalaiset sotilasorganisaatiot. Sotilastiedusteluun on mahdollista sisällyä myös valtion sisäistä tiedustelua ulkoisen tiedustelun lisäksi. Tällöin tiedustelun on kohdistuttava samalla tavalla maanpuolustuksen alaan, kuin ulkoisessakin sotilastiedustelussa. Tyypillisesti sotilastiedustelussa valtion sisäinen tiedustelu on sotilasvastatiedustelua, jonka tehtävänä on estää ja paljastaa maanpuolustuksen tarkoituksen vaarantava toiminta. (Tiedonhankintalakityöryhmä 2015: 26.)

Tekninen tiedustelu kattaa tyypillisesti teknisin menetelmin tehtävät tiedustelun lajit. Sitä toteuttavat sekä sotilas- että siviiliviranomaiset. Signaalitiedustelu on sähköisiin signaaleihin kohdistettua tiedustelua. Sen alle sijoittuvat viestitiedustelu ja mittaustiedustelu, joista viestitiedustelu kohdistuu sähköiseen viestintään ja mittaustiedustelu sensori-, navigointi- ja muihin teknisten laitteiden signaaleihin. Lisäksi tässä tutkimuksessa tekniseksi tiedusteluksi luetaan tiedonhankintalakityöryhmän käsittelemä tietoliikennetiedustelu. Se määritellään rajat ylittävien tietoliikennekaapeleiden tietoliikenteeseen kohdistuvaksi tiedusteluksi. Ulkomaan tietojärjestelmätiedustelu määritellään ulkomailla sijaitsevien tietojärjestelmiin kohdistettua teknisin menetelmin tapahtuvaa tiedustelua. Sekä tietoliikennetiedustelu että ulkomaan tietojärjestelmätiedustelu ovat tiedonhankintalakityöryhmän mietintöä varten tehtyjä määritelmiä ja niiden yläkäsitteenä on tietoverkkotiedustelu. Niiden lisäksi työryhmä määritteli ulkomaan henkilötiedustelun, joka tarkoittaa henkilökohtaiseen kommunikointiin perustuvaa tiedustelua ulkomailla. (Tiedonhankintalakityöryhmä 2015: 16–17.)

Suomessa sotilastiedustelu on Puolustusvoimien Tiedustelulaitoksen tehtävä. Samoin tekninen tiedustelu Puolustusvoimissa kuuluu Tiedustelulaitoksen vastuulle.

3.2.3 Turvallisuustiedustelu

Poliisihallitus määrää Suojelupoliisin tehtäväksi turvallisuustiedustelun toimialallaan. (Tiedonhankintalakityöryhmä 2015: 24.) Poliisin internet -sivustoilla (Poliisi 2015) olevien Suojelupoliisin sivustojen esitteessä Suojelupoliisi määrittelee tehtäviinsä kuuluvan turvallisuustiedustelun seuraavasti:

Turvallisuustiedustelu on olennainen osa Suojelupoliisin toimintaa valtion turvallisuuden ylläpitämiseksi. Sillä tarkoitetaan sisäisten ja ulkoisten turvallisuusuhkien tunnistamista, niihin kohdistuvaa operatiivista tiedonhankintaa, tiedon analysointia sekä tästä prosessista saatavan tiedustelutiedon oikea -aikaista raportointia päätöksenteon tueksi.

Tiedonhankintalakityöryhmä (2015:16) on määritellyt turvallisuustiedustelun seuraavasti:

Tiedustelua, jonka tarkoituksena on havaita, tunnistaa, ymmärtää ja torjua valtion sisäiseen ja ulkoiseen turvallisuuteen kohdistuvia uhkia. Turvallisuustiedustelun tiedonhankinta kohdistuu laajaan toimintaympäristöön eikä se ole samalla tavalla rikossidonnaista kuin rikostiedustelu.

Turvallisuustiedustelu on uhkaperusteista, jonka tuottamaa tietoa tulee käyttää valtion sisäisten ja ulkoisten uhkien torjuntaan sekä jalostetun tiedustelutiedon jakamista päätöksenteon tueksi. Tiedonhankintalakityöryhmä (2015) teki loppuraportissaan kansainvälistä vertailua turvallisuustiedustelupalveluista, joista tässä otetaan esille Alankomaiden Algemene Inlichtingen - en Veiligheidsdienst (AIVD) ja Kanadan Canadian Security Intelligence Service (CSIS). Molempien

palveluiden tehtävänä on uhkien torjunta. Ne voivat toimia tässä turvallisuustiedustelun tehtävässään sekä ulkomailla että kotimaassaan, mutta niille on annettu myös rajoitetut tiedusteluoikeudet ulkomailla. Suojelupoliisi otti englanninkieliseksi nimekseen vuonna 2011 Finnish Security Intelligence Service, millä halutaan viitata vahvasti turvallisuustiedustelua tekevään palveluun.

Suojelupoliisin turvallisuustiedustelun määritelmä vastaa melko suoraan Tiedonhankintalakityöryhmän kuvaamaa tiedustelusykliä. (Tiedonhankintalakityöryhmä 2015:15.) Suojelupoliisin käyttämästä määritelmästä puuttuu tietopyynnön ja palautteen saaminen asiakkaalta. Toisaalta tiedonhankintalakityöryhmän määritelmässä korostuu erottautuminen rikostiedustelun näkökulmasta ja turvallisuustiedustelun kohdistuminen laajaan toimintaympäristöön. Sillä halutaan kuvata laajaa turvallisuuskäsitystä tiedustelun kehikkona ja itse tiedustelu kohdistuu toimintaympäristöön laajasti, ottamatta kantaa valtion turvallisuus- tai tiedusteluorganisaation sisäisiin tai ulkoisiin toimivaltuuksiin.

3.2.4 Rikostiedustelu

Rikostiedustelun määritelmä on syytä ottaa tarkasteluun mukaan erityisesti sen vuoksi, että Suomessa on totuttu käsittelemään turvallisuutta lainvalvonnan näkökulmasta ja johon valtiolla on monopoli huolimatta yksityisen turvallisuusalan kasvusta. Tähän monopoliin ovat perinteisesti kuuluneet Suomessa Poliisi, Puolustusvoimat, Rajavartiolaitos ja Tulli. Suojelupoliisi tekee lakisääteisten tehtäviensä toteuttamiseksi turvallisuustiedustelua, joten rikostiedustelu määritellään seuraavaksi.

Rikostiedustelu liittyy vahvasti valtion järjestämään lainvalvontatehtävään. Tätä tehtävää toteuttavat tyypillisesti poliisiorganisaatiot. Tiedonhankintalakityöryhmä kuvailee rikostiedustelun lainvalvontaviranomaisen suorittamaksi tiedusteluksi. Sen

tarkoituksena on hankkia merkityksellistä tietoa rikollisista, rikoksista ja rikosenteko -olosuhteista rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi. (Tiedonhankintalakityöryhmä 2015: 16.) Määritelmä on yleisluontoinen, mutta tuo esille korostuneesti sen kohdistumisen rikollisuuteen.

Rikostiedustelua on käsitelty laajasti kansainvälisessä tutkimuksessa ja alan kirjallisuudessa. Ratcliffe (2009) nostaa esille rikostiedustelun problematiikkaa kirjassaan *Strategic Thinking in Criminal Intelligence*. Teoksessa keskeinen huomio heti alussa on strategisen tason tiedustelutiedon merkityksen ymmärtämiseen liittyvät ongelmat lainvalvontaviranomaisessa. Näitä ongelmia esiintyy muun muassa strategisen tason tiedustelutiedon muuntamisessa organisaation toiminnaksi, tiedustelutuotteiden laadun asettamat rajoitukset päätöksentekoprosessissa tai johtamisessa vallalla olevien ennakoasenteiden määräävyys ajankohtaisen ja mitattavan tutkimustiedon sijaan. (Ratcliffe 2009: 8.)

Suomen poliisihallintoon on tuotu tietojohdoisen poliisitoiminnan mallia (Intelligence -Led Policing) viime vuosina ja aiheesta on pidetty Poliisiammattikorkeakoulun johdolla seminaareja lähes vuosittain. Malli lähtee vahvasti rikostiedustelusta ja nimenomaan Ratcliffen näkemyksen mukaisesta strategisen tason tiedon hallinnasta, hankkimisesta ja hyödyntämisestä. Mallin käyttöönotto on käynnistynyt suomalaisessa poliisihallinnon kontekstissa verkkaisesti. Sitä tehdään ja sen olemassa olo tiedetään, mutta se ei näyttäisi olevan keskiössä poliisihallinnon johtamisessa. Ratcliffen mukaan tietojohdoisen poliisitoiminta ei tarkoita tiedottajien ja tarkkailuyksiköiden lisäämistä, vaan se on rikollisuuden ja epäjärjestyksen problematiikan ymmärtämistä sekä tällaisen tiedon käyttämistä korjaaviin toimiin. (Ratcliffe 2009:64.)

Selin viittaa rikostiedustelun määrittelyssään Hulnick 'n (2004) käsitykseen siitä, että tiedustelun ja poliisitoiminnan ero on perimmältään niiden tarkoituksessa. Tästä seuraa erilaisten työmenetelmien tarve ja soveltaminen. Poliisi kerää tietoa ja todisteita rikosprosessia varten ja sen on otettava huomioon oikeudessa arvioitava näyttö ja prosessin päätyminen mahdollisesti yksityiskohtiaan myöten julkiseksi.

Tähän poliisin tiedonhankintaan kuuluu myös rikostiedustelu.

Tiedusteluorganisaatioiden tarve on salata työmenetelmiään jopa organisaation sisäisesti ja analysoitu tieto viedään rajoitetun asiakaskunnan nähtäville. (Selin 2008:117–118.)

Rikostiedustelun ja tiedustelun päällekkäisyyttä on käsitellyt Jan -Peter Paul kirjassaan Tiedustelu 2000 -luvulla. Tiedustelun nykyinen pääkohde on terrorismin torjunta. Terroristijärjestöt hankkivat tyypillisesti rahoituksensa huumekaupasta, ihmissalakuuljetuksesta ja muusta perinteisesti poliisin tutkintavastuulla olevasta rikollisuudesta. Paul 'n mukaansa poliisitoiminta ja tiedustelu tulee eriyttää, vaikka tiedustelun kohteet ja rikollisuus olisivatkin vaikeasti erotettavissa. Hän näkee, että on tärkeää tässä tilanteessa pitää toiminnallinen yhteys poliisitoiminnan ja tiedustelun välillä. (Paul 2005: 129.)

Suomessa rikostiedustelua tekevät poliisiin eri yksiköt sekä Tulli ja Rajavartiolaitos rikostorjuntatehtävässään. Poliisi on yleisviranomainen rikostorjunnan tehtävässä. Keskeisiä toimijoita ovat Keskusrikospoliisi ja aiemmin mainitut Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostiedustelukeskukset (PTR -keskukset). Tulli toteuttaa rikostiedustelua tavaraliikenteen rikostorjunnassa Rajavartiolaitoksen keskittyessä rajat ylittävän liikenteen rikostorjuntaan, tyypillisesti laittoman maahantulon järjestämis- ja ihmiskaupparikollisuuteen.

4 Teorettinen viitekehys

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimukseen liittyvää teorettista viitekehystä.

Tutkimuksen teorian määrittelyn näkökulma on imagotutkimus. Ankkurointi teoriaan tapahtuu keskeisen aihetta käsittelevän väitöskirjan ja siinä esitettävien teoreettisten mallien kautta. Erkki Karvosen väitöskirjassa (1997) esittämä relationaalinen näkemys on myös tässä tutkimuksessa imagon ja julkisen keskustelun tarkastelussa

se malli, johon palataan lopussa. Niin ikään teoreettisen viitekehykseen kuuluu tässä yhteydessä mainita imagon petoksellisuuden diskurssi sekä imagon markkinointidiskurssi, jotka tulee avata ja kytkeä yhteen tutkimuksen aineiston kanssa.

4.1 Imago

Tässä tutkimuksessa selvitetään tiedustelun imagoa. Tiedustelu ei ole ollut aiemmin laajan keskustelun aiheena. Sen vuoksi on tärkeää selvittää, millaista imagoa tiedustelulle tarkoituksellisesti annetaan tai pidetään yllä. Toisaalta on tutkittava vastaanottajapuolen mielikuvia aiheesta. Näiden erilaisten näkökulmat käsitellään petoksellisuusdiskurssissa ja markkinointidiskurssissa.

Suomen kielen perussanakirjan (1990) mukaan imago tarkoittaa muun muassa henkilön, liikeyrityksen tai jonkun muun vastaavan itsestään antamaa kuvaa, joka on usein tietoisesti tehty. Sen voidaan ajatella sisältävän visuaalisen ja mentaalisen puolen, jolloin visuaalisuus tarkoittaa ulkoista ja viestinnällistä käsitystä sekä mentaalisella merkityksellä tarkoitetaan jotain sisäistä käsitystä, muisti- ja mielikuvaa, näkemystä tai vaikutelmaa tietoisuuden tai ihmismielen asiana. Imagon visuaalisuus tulisi erotella psykologisesta mielikuvasta. Imago tarkoittaa siis visuaalista esittämistä, jossa kaikki aistien välittämät merkit ja symbolit välitetään riippumatta esittämisen muodosta. Mielikuva on psykologista merkitysten antamista tietojen, viestien ja ilmenemisten perusteella oman elämäntilanteen ja olosuhteiden sekä yksilön tarpeiden perusteella. Nämä mielikuvat vaihtelevat ihmisten välillä eri positioista johtuen. Lisäksi voidaan todeta, että imago on lähettävää ja mielikuva vastaanottavaa toimintaa. (Karvonen 1997: 18-19, 32.)

4.1.1 Kartesiolainen näkökulma

Kartesiolainen näkökulmassa maailmassa inhimillinen subjekti on tajunnallinen ja ihmismieli tarkkailee ympäristöään ulkopuolisena. Ihmismieli on siten erillinen ja tallentaa mielikuvia ja käsityksiään havaintojen perusteella. Tässä yhteydessä on käytetty usein huonemetaforaa, jossa ihmisen sielu vastaa huonetta, josta käsin tarkastellaan silmien eli ikkunoiden kautta ulkopuolista maailmaa. (Karvonen 1997: 39.)

Kartesiolaisuudessa on Heideggerin (1987) mukaan olemisessa on kyse subjektin ja maailman eristyneisyydestä toisiinsa nähden, jolloin tämä jako eriyteen muodostaa realismista ja idealismista toistensa peilikuvia. Kyse on siis maailmasta, missä on ihmismielestä riippumattomia olioita, jotka ovat käsitettävissä. Heidegger (1987) on hylännyt kartesiolaisen lähtökohdan ja ottanut käyttöön maailmassa olevan ja toimivan subjektin. Heikkoutena kartesiolaisessa mallissa on subjektin käsittäminen vain tajunnaksi ja tietoisuudeksi, joka on sisäistä ja yksilöllistä. Tämä ajattelutapa muuttuu, mikäli käsitys subjektin riippumattomuudesta maailmaan muuttuu. (Karvonen 1997: 39-40.)

4.1.2 Kantilainen näkökulma

Kantilainen ja uskantilainen lähtökohta tuo olemisen subjektin ja todellisuuden väliin kolmannen tekijän, joka on transsendentaalinen subjektiviteetti. Sillä tarkoitetaan käsitteellisten rakenteiden, kategorioiden ja merkitysten tuottamaa ymmärrystä todellisuudesta tai todellisuutta ymmärrykselle. Kantilaisuudessa nähdään mahdottomaksi, että subjekti voisi kokea todellisuuden itsessään sellaisena kuin se on. Sen sijaan subjektille on mahdollista ymmärtää todellisuutta

käsitteellisten rakenteiden konstruoimana ja jäsentämänä, niiden kautta tai niiden läpi. (Karvonen 1997: 40 -41.)

Kantilainen todellisuuden käsittäminen tapahtuu myös toisin päin. Objektiviteetin ymmärrys suodattuu rakenteiden lävitse ja tuottaa vaihtelevia käsityksiä todellisuudesta. Tällöin todellisuuteen suuntaudutaan käsitteellisten rakenteiden ja kategorioiden läpi. Kantilaista filosofiaa on monenlaista ja se on tarjonnut edistysaskelia tutkittaessa yksilön ymmärtämisen välineitä. Sen voidaan kuitenkin todeta olevan rajoittunutta, mutta sen sijaan, että esitettäisiin Grossbergin (1995) tavoin luopumista transendenttisestä ajattelusta, tulisi subjektiivisen merkityksellisen ja objektiivisen todellisen jyrkkä ero purkaa. Tällöin saavutetaan näkemys merkityksellisestä todellisuudesta ja toisaalta merkityksen todellisuudesta. (Karvonen 1997: 40 -43.)

Rakenteellisuuden subjektiviteetista seuraa se, että oleminen määrittyy laajemmin, kuin ainoastaan kielen ja kulttuuristen tekijöiden kautta tai läpi. Tällöin koemme ympäristön jollakin tavalla jäsentyneesti suhteessa kehoomme. Kieli on aina valmiiksi merkityksellinen suhteessa todellisuuteen, koska se on ennalta jäsentynyttä jollakin tapaa. Kieli kykenee tuottamaan vaihtelevia merkityksiä todellisuudesta, joka on relationaalisesti annettua. (Karvonen 1997: 43.)

4.1.3 Relationaalinen näkökulma

Transendentiaalisen ajattelun maailmallistamisesta seuraa relationaalinen ajattelu. Karvonen esittelee Evander Bradley McGilvaryn (1956) teesit, jotka ovat perusta relationaaliselle ajattelulle. Ensinnäkin ihminen on osa todellisuutta, sen sisällä, eikä hän toimi ulkopuolisena tarkastelijana. Olemme vaikutussuhteessa toisiin ja vastaavasti muut vaikuttavat meihin. Toiseksi ominaisuuksiemme piirteet ovat relationaalisia ominaisuuksia tietynlaisessa kontekstissa, jolloin ominaisuudet ovat aina jotakin suhteessa johonkin toiseen. Kolmanneksi maailmassa olevat seikat

ajankohdasta riippumatta ovat suhteissa toisiin ja saavat ominaisuutensa niistä suhteista. Neljäntenä teesinä on suhteiden oleminen ilman pythagoralaisia rationalistisia tai idealistisia käsityksiä todellisuudesta ja jossa ei käytetä materiaalisia termejä. Elämme samassa todellisuuden maailmassa, mutta suhteemme sen sisällä vaihtelevat keskenään. (Karvonen 1997: 43 -46.)

Karvonen kuvaa väitöskirjassaan imagon petoksellisuusdiskurssin ja imagon markkinointidiskurssin. Petoksellisuusdiskurssissa imago on näennäistodellisuuden tuotos, jossa vaikuttavat huijaus, kulissi tai lavastus. Ajatusmalli on kriittinen ja pessimistinen. Se on ostajan näkökulma, jossa epäillään ja kritisoidaan tarjottua muunnettua totuutta. Toisaalta imagon markkinointidiskurssi on myynnin edistämistä, missä toisen tarpeet on tunnistettu. Se on myyjän näkökulma, missä toisille pyritään tarjoamaan mahdollisimman edullinen kuva omasta toiminnasta. (Karvonen 1997: 12.)

5 Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät

5.1 Tutkimusaineisto ja sen rajaaminen

Tutkimukseen kerättiin 13.12.2013 -14.1.2015 väliseltä ajalta mediakirjoituksia liittyen tiedonhankintakityöryhmään ja Suojelupoliisiin. Aineistoa kerättiin Sanoma-konsernin julkaisuista Helsingin Sanomien arkistotietokannasta, Taloussanomista, Iltasanomista, Digitodaysta sekä IT viikosta. Niistä saatiin aihetta käsitteleviä kirjoituksia 27 kappaletta. Sanoma-konsernin Helsingin Sanomat valikoitui aineiston tuottajaksi, koska se on valtakunnallisesti suurin päivälehti. Helsingin Sanomat ilmestyy seitsemänä päivänä viikossa. Taloussanomat, Digitoday ja IT viikko ovat erikoistuneita brändejä samasta mediatalosta. Aineistolähteenä verkkolehti Digitoday ja IT -viikko ovat verkossa ilmestyviä tietotekniikkaan ja tietoverkkoihin erikoistuneita julkaisuja. Ne edustavat tutkimusaihepiiriin perehtyneitä julkaisuja,

jotka eivät kilpaile valtamedioiden huomiosta vaan ovat kohdistettu marginaalisemmalle käyttäjäkunnalle. Toiseksi suureksi aineistolähteeksi valikoitui Alma media -konserni, josta aineisto haettiin Iltalehden sähköisen version kyselykannasta sekä Aamulehden aihetta käsitelleistä kirjoituksista. Kirjoituksia saatiin 12 kappaletta. Iltalehti on toinen kahdesta suuresta valtakunnallisesta iltapäivälehdestä ja Aamulehti on alueellinen päivälehti, joka ilmestyy Tampereella. Alma media -konserni on pääkilpailija Sanoma -konsernille. Kolmas aineiston tuottaja on Suojelupoliisin lehdistökatsauksien materiaali, jonka kautta aihetta käsitteleviä kirjoituksia kertyi edellä kerrottujen kahden kustantajan ulkopuolelta 5 kappaletta. Aamulehden kirjoitukset ovat Suojelupoliisin lehdistökatsauksen poimimia. Aineisto on laajahko otos aiheeseen liittyvään kirjoitteluun. Lisäksi aineisto jakaantuu kattavuudeltaan erikokoisten medioiden, erilaisten kohderyhmien ja erilaisten omistus pohjien osalta riittävästi. Tutkimusaineiston keräämisessä käytettiin hakusanoina Suojelupoliisi, tiedonhankintalaki, tiedonhankintalakityöryhmä, urkinta, tietoverkkotiedustelu, massavalvonta ja verkkovakoilu. Yhteensä kirjoituksia valikoitui tutkimuksen aineistoksi 44 kappaletta.

Tutkimusaiheen rajauksessa oli kiusauksena ottaa mukaan Suojelupoliisin asemaa, toimivaltuuksia ja valvontaa koskevan työryhmän työtä ja lopputulosta koskeva kirjoittelu, mutta se olisi aiheuttanut tutkimusaiheen laajenemisen liian suureksi. Sen vuoksi kirjoituksista jätettiin pois Suojelupoliisin hallinnollista asemaa koskeva kirjoittelu ja mukaan otettiin Suojelupoliisin toimivaltuuksia käsittelevistä kirjoituksista ne, mitkä liittyivät tiedonhankintalain ja sitä varten asetetun työryhmän työskentelyn yhteyteen. Samoin tutkimuksen ulkopuolelle jää Puolustusvoimien toimivaltuuksien käsitteleminen ja arviointi silloin kun ne eivät sisälly tiedonhankintalakityöryhmää koskevaan kirjoitteluun. Tutkimuksessa käytetty Puolustusvoimia ja sen toimivaltuuksia koskeva kirjoittelu toimii vertailumateriaalina tarvittaessa Suojelupoliisiin nähden kirjoitusten sisältöä analysoitaessa. Niin ikään aineiston keruu rajattiin ajallisesti. Tällä pyrittiin saamaan aineisto, joka käsittelee kesken olevaa työryhmätyötä, mutta ei enää sen julkaisemisen jälkeistä kirjoitteluun. Toisaalta aineistoa ei otettu työryhmän työtä edeltävistä kirjoitteluista, joissa viitattiin lisävaltuuksien saamiseksi Suojelupoliisille.

Kirjoitukset ovat aikaväliltä 1.12.2013 -14.1.2015. Aineistosta eroteltiin sisällönanalyysia edeltävässä aineiston jäsentämisvaiheessa ja luokittelussa neutraali kirjoittelu ja se rajattiin tutkimuksen sisällönanalyysin ulkopuolelle. Tämä rajaus tehtiin sen vuoksi, että neutraalit kirjoitukset eivät ota kantaa selkeästi puolesta tai vastaan. Niiden vahvuus on toki tasapuolisuus ja monipuolinen asian käsittely, mutta tutkimuksen näkökulmasta kiinnostavampaa on puoltavien ja vastustavien kantojen sisällöt ja perustelut. Tämän jälkeen tutkimusaineisto käsitti 22 kappaletta joko tiedonhankintalakiyöryhmän työtä ja Suojelupoliisin toimivaltuuksien lisäämistä käsitelleitä myönteisiä kirjoituksia tai niitä vastustavia kirjoituksia.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Tämän tutkimuksen ote on kvalitatiivinen. Tutkimusmenetelmien perinteistä jakoa kvalitatiiviseen ja kvantitatiiviseen tutkimukseen on viimeisten vuosikymmenten aikana kyseenalaistettu, eikä niitä välttämättä haluta pitää toisiaan poissulkevinä. Laadullisen tutkimuksen osana on nähty voitavan käyttää kvantitatiivisen tutkimuksen metodein muun muassa lukumääriä ja esittää niiden avulla tutkimuksen selitykselle peruslähtökohtia, esimerkiksi taulukoilla. Tutkimuksen kannalta on tärkeää avata kvalitatiivisen tutkimuksen sisältöä ja teoriaa tarkemmin tässä yhteydessä.

5.2.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus voidaan nähdä eri merkityksessä riippuen laadullista tutkimusta käsittelevän kirjallisuuden näkökulmasta. Tutkimuksen metodologian ja metodien käytön eroavaisuutta on käsitellyt Raunio (1999), jonka näkemyksenä on, että metodologia jakaantuu laajaan ja suppeaan merkitykseen. Laajalla merkityksellä tarkoitetaan metodologian todellisuutta käsitteleviä

peruslähtökohtia, maailmankatsomusta ja tieteellistä perusnäkemystä. Se kuvastaa toisin sanoen todellisuudesta saatavan tiedon ongelmallisuutta. Suppeassa merkityksessä tarkoitetaan metodiikkaa, joka vastaa kysymykseen miten uutta tietoa todellisuudesta hankitaan. Siinä todellisuus on annettu ja se on ongelmaton. Metodologian laajassa käsityksessä todellisuuden käsitys aukeaa tutkijalle riippuen käytetystä tutkimuksen tavasta ja välineistä. Suppean käsityksen lopputuloksen määrittää käytetty menetelmä. (Sarajärvi & Tuomi 2002: 11.)

Laadullisen tutkimuksen määrittelyssä esiin nousee kysymys teorian merkityksestä. Tutkimuksen tekemisessä teorian tai teoreettisen käsitykset ovat hyvin moninaisia ja arkikielessä teorialla ei ole merkitystä tai tarkoitusta käytännön kannalta. Tutkimukseen on sisällytettävä teoria tai tutkimuksen teoreettinen viitekehys. Niiden tehtävä on kuvata käsitteitä ja niiden välisiä merkityssuhteita. Kaiken tutkimuksen tulee sisältää ihmisen henkistä tarkastelua ja se on siten teoreettista riippumatta onko kyse laadullisesta tai määrällisestä tutkimuksesta tai onko tutkimustyyppiä joko teoreettinen vai empiirinen. Teorian muodostus kuuluu tutkimukseen ja se perustuu laadullisessa tutkimuksessa havaintojen tekijän käsityksiin ilmiöstä ja sille annettaviin merkityksiin. Tutkimuksissa käytettyjen teorioiden laatu tai laadukkuus voi vaihdella. (Sarajärvi & Tuomi 2002: 17 -18.)

Sarajärven ja Tuomen (2002) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen otaksutaan syntyneen Euroopassa. Sen tyyppittely tai erittely voidaan toteuttaa monella eri tavalla. Yksi tapa on käsitellä sitä filosofian historian näkökulmasta. Kirjoittajat esittelevät von Wrightin johtopäätökset tieteestä (von Wright 1970b), minkä mukaan tutkimusperinne on aristoteelisen ja galileiseen perinteeseen nojaavaa. Aristoteelinen perinne pyrkii löytämään tosiasioita ja kuvaamaan niitä, kun taas galileinen perinne pyrkii hypoteesien ja teorioiden muodostukseen. Aristoteelinen perinne on deskriptiivistä ja galileinen perinne teoreettista tiedettä. Näiden tutkimusperinteiden välillä vallitsee ristiriita, jota ei voida poistaa todistamalla toinen näkemys vääräksi tai sovittamalla niitä yhteen. Sarajärvi ja Tuomi näkevät tilanteen siten, että kumpikaan suuntaus ei voi olla totuus, vaan molemmat ovat osittain totuudenmukaisia. Lisäksi he otaksuvat näiden kahden vastakkaisen suuntauksen

kykenevän ainakin välillä vuorovaikutukseen ja kehitykseen. (Sarajärvi & Tuomi 2002: 24, 26, 27.)

Laadullinen tutkimus on Sarajärven ja Tuomen mukaan ymmärtävää tutkimusta, missä tietämisen tapana on ymmärtää ilmiötä, eikä selittää. Ymmärtämiseen sisältyy psykologinen tekijä, jolla tukija on osa tutkittavaa ilmiötä eläytymällä sen henkiseen ilmapiiriin, ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin. Lisäksi ymmärtämiseen liitetään intentionaalisuus (aikomuksellisuus), jolloin ymmärrämme jonkin asian merkityksen tai mielekkyyden. (Sarajärvi & Tuomi 2002: 28.)

Hirsjärven ja Hurmeen (2008) mukaan ehkä pisimmälle viedyn jaottelun kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen oletusten eroista on vienyt Creswell (1994), jonka mukaan ne jakaantuvat ontologisiin, epistemologisiin, aksiologisiin, retorisiin ja metodologisiin oletuksiin. Hirsjärvi ja Hurme lisäävät tähän vielä tutkimuksen mallin ja tarkoituksen. Ontologisissa oletuksissa nähdään kvantitatiivisen tutkimusotteen todellisuuden olevan objektiivista ja yhteneväistä ja sitä kutsutaankin realismiksi. Kvalitatiivisen tutkimuksen todellisuus on subjektiivista ja moninaista, joten sitä kutsutaan idealistiseksi. Lisäksi kvalitatiiviseen tutkimukseen liitetään käsitys todellisuudesta sosiaalisesti konstruoituna, joka muodostuu jokaisen ihmisen kohdalla erilaiseksi. Epistemologisen oletuksen mukaan kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkittavan kohteen suhde tutkijaan on riippumaton, jolloin tutkijan tehtävänä on löytää oikeat menetelmät tiedon hankkimiseksi. Kvalitatiivisessa tutkimusotteessa tutkimuksen kohde ja tutkija ovat vuorovaikutuksessa keskenään, jolloin tutkija luo tutkimusprosessin kuluessa tutkimuskohdetta. Aksiologiset oletukset käsittelevät tutkimuksen suhdetta arvoihin. Kvantitatiivisen tutkimuksen Creswell (1992) näkee arvoista vapaana ja kvalitatiivisen tutkimuksen arvoihin sidottuna ja vinoutuneena. Gummeson (1991) tuo esiin tutkijoiden pyrkimyksen pitää erillään tutkimuksen faktat ja arvot sekä objektiivisuuden tavoitteen kvantitatiivisessa tutkimusotteessa. Kvalitatiivinen tutkimusote ei erottele tosiasioita ja arvoja selkeästi. Retoriset oletukset ovat käsityksiä tutkimuksen kielestä. Kvantitatiivisen tutkimuksen kieli on formaalia, kun taas kvalitatiivinen tutkimus antaa sijaa yksilöllisyydelle. Raportoinnin erot ovat

selvät. Kvalitatiivinen tutkimus on Creswellin (1994) mukaan kuvailevaa ja numeerista tietoa käytetään vähän tai ei ollenkaan. Kvantitatiivinen tutkimus sen sijaan pyrkii raportoinnissa abstraktiin ilmaisuun ja tiivistettyyn numeeriseen tietoon. Näitä voidaan kuitenkin yhdistellä tutkimusotteesta riippumatta. Metodologiset oletukset käsittelevät tutkimusprosessia koskevia oletuksia. Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen yleisin ero nähdään olevan kvantitatiivisen tutkimuksen perustumisella numeroiden käyttöön ja kvalitatiivisen tutkimuksen kuvailevaan tapaan ilmaista määreitä. Hammersleyn (1992) mukaan tarkkuutta voi tutkimuksessa olla ilman numeroitakin. Tärkeimmäksi tekijäksi tutkimuksessa nousee totuudellisuus, siis tiedon totuus, jota ilman tarkat numerotiedotkaan eivät auta. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 21-24.)

5.2.2 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, joka soveltuu kaikkeen laadullisen tutkimuksen perinteisiin. Sitä voidaan ajatella yksittäisen metodin lisäksi väljänä teoreettisena kehyksenä. Useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat sisällönanalyysiin. Tällöin kyseeseen tulevat kirjoitettujen, kuultujen ja nähtyjen aineistojen sisältöjen analyysia. Laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät jaotellaan Alasuutarin (1994;1996) mukaan induktiiviseen, deduktiiviseen ja abduktiiviseen analyysiin. Induktiivisen analyysin päättelylogiikka on yksittäisestä yleiseen ja deduktiivisesta yleisestä yksittäiseen. Abduktiivinen päättely mahdollistaa teorianmuodostuksen havaintojen teon liittyessä johonkin johtoajatukseen tai johtolankaan. Eskola (2001) jakaa tutkimusanalyysin kolmeen käsitykseen, joissa on otettu paremmin huomioon analyysia ohjaavat tekijät kuin induktiivisessä ja deduktiivisessä jaottelussa. Nämä kolme analyysimuotoa ovat aineistolähtöinen -, teoriasidonnainen - ja teorialähtöinen analyysi. Aineistolähtöinen analyysi ottaa lähtötilanteessa aineistoyksiköiden valikoinnissa huomioon tehtävänasettelun ja tutkimuksen tarkoituksen. Ne eivät ole etukäteen harkittuja tai sovittuja. Aikaisemmat havainnot, tiedot tai teoria eivät vaikuta lopputulokseen. Teoriasidonnainen analyysi ei pohjaudu suoraan teoriaan, vaikka siinä onkin tiettyjä

kytkentöjä teoreettiseen ajatteluun. Siinä teoria auttaa ja ohjaa analyysin tekoa. aikaisempi tieto tunnistetaan, mutta se ei ole teoriaa testaavaa vaan mahdollistaa uutta ajattelua. Teoriasidonnaiseen analyysiin liitetään abduktiivisen analyysin päättelyn käyttäminen. Teorialähtöinen analyysi on perinteisen luonnontieteellisen tutkimuksen malli, missä analyysi nojaa johonkin tunnettuun teoriaan, malliin tai auktoriteetin ajatteluun. Teoria määrittää käsitteet ja aineiston analyysia ohjaa aiemmin hankitun tiedon mukainen kehys eli tutkimus kohdistuu ilmiöön, joka on määritelty jonkin jo tunnetun mukaisesti. (Sarajärvi & Tuomi 2002: 93, 95, 97 -99.)

Sisällönanalyysi voidaan käsittää yleisesti sisältävän sekä sisällönanalyysin että sisällön erittelyn. Tällöin analyysissa tuotetaan sanallisen kuvauksen edetessä määrällisiä tuloksia. Toisaalta sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti, kuten edellisessä kappaleessa on kuvattu. Hämäläinen (1987), Burns ja Grove (1997) sekä Strauss ja Cobin (1990;1998) ovat todenneet, että sisällönanalyysissa tutkimuksen aineistolla kuvataan tutkittavaa ilmiötä ja tästä tutkimuskohteesta luodaan sanallinen ja selkeä kuvaus analyysin kautta. Siihen päästään tiivistämällä ja järjestämällä aineisto siten, ettei sen sisältämää informaatiota menetetä. Tavoitteena on luoda tiedolle lisäarvoa, missä hajanaisesta aineistosta muokataan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä. (Sarajärvi & Tuomi 2002: 109 -110.)

Miles ja Huberman (1984) jakavat aineistolähtöisen sisällönanalyysin kolmeen prosessin osaan. Ensimmäisenä on aineiston redusointi eli pelkistäminen ja toisena on aineiston klusterointi eli ryhmittely ja kolmantena vaiheena on abstrahointi eli aineiston teoreettisten käsitteiden luominen. Pelkistämisen vaiheessa aineisto kirjoitetaan auki siten, että tutkimuksen kannalta epäolennainen tieto ja aineisto karsitaan pois. Tällöin tutkimustehtävä ohjaa pelkistämään aineistosta olennaiset ilmaisut. Ryhmittelyssä käydään pelkistetyt ilmaisut läpi ja niistä muodostetaan luokkia yhtäläisyyksien ja/ tai eroavaisuuksien perusteella. Käsitteellistämisen vaiheessa edetään alkuperäisen tiedon ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Tässä sisällönanalyysin muodossa edetään empiirisestä

tutkimusmateriaalista kohti käsitteellistä ja teoreettista ymmärrystä tutkittavasta aiheesta. (Sarajärvi & Tuomi 2002: 110 -115.)

Teoriaohjaava tai teoriasidonnainen sisällönanalyysi lähtee etenemään samaan tapaan kuin aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa eli aineisto pelkistetään, ryhmitellään ja lopulta käsitteellistetään. Ero on lopussa tehtävässä aineiston ja teorian yhdistämisessä. Teoriaohjaava sisällönanalyysissa tuodaan teoria jo tiedettynä, valmiina, yhteen empiirisen aineiston kanssa, kun taas aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa teoria syntyy aineistosta tutkimuksen prosessin edetessä. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissa on Milesin ja Hubermanin (1994), Sandelowskin (1995) sekä Politin ja Hunglerin (1997) mukaan kyse siitä, että tutkimuksen aineisto luokitellaan aiemmin tiedetyn teoreettisen viitekehyksen pohjalta. (Sarajärvi & Tuomi 2002: 116.)

5.2.3 Tämän tutkimuksen sisällönanalyysi

Kuten aikaisemmin mainitsin, on nyt käsillä olevan tutkimuksen ote laadullinen. Aineiston analyysina käytän sisällönanalyysia, joka tarkoittaa reilun vuoden ajalta olleen mediakirjoittelun keräämistä, pelkistämistä, luokittelua ja liittämistä teoreettiseen viitekehykseen. Tutkimuksessa aion jaotella aineistosta tiedonhankintaläkityöryhmän työtä ja tiedusteluvaltuuksien lisäämistä puoltaviin kirjoituksiin ja niitä vastustaviin kirjoituksiin. Lisäksi tavoitteena on löytää ryhmittelyn kautta laajempia käsityksiä ja perusteluja koko suomalaista tiedustelua koskevaan problematiikkaan. Tutkimuksessa analysoitavien kirjoitusten sisällöistä tehtävät pelkistykset ja ryhmittely on löydettävissä esittämällä tarkentavia tutkimuskysymyksiä, joita ovat:

- Miten tiedonhankintaläkityöryhmän työtä koskeva kirjoittelu jakaantuu puolesta ja vastaan?
- Miten eri mielipidekannat perustellaan?

- Saadaanko tutkimuksen avulla kokonaiskäsitys julkisuudessa käsitellystä turvallisuus- ja tiedustelukentän ymmärryksestä ja onko se yhtenevä riippumatta mielipide-eroista?
- Miten toimivaltuuksien lisääminen Suojelupoliisille nähdään julkisuudessa?

Tutkimuksen lopussa aineistosta tehtävät päätelmät ja johtopäätökset ankkuroidaan teoreettiseen viitekehykseen.

5.2.4 Tutkimuksen eettisyys

Laadullisen tutkimuksen eettisyys ei ole itsestään selvyys vaan etiikka ja tutkijan moraalit nousevat korostuneesti esille. Eettisyyttä painotetaan tutkimuksen tekemisessä kuitenkin vähän. Mikäli laadullisen tutkimuksen aineiston keruun moninaisuus ja tutkittavien omien kantojen esille tuominen ovat vaatimuksina, tulisi tutkijan huomioida tutkimuksen institutionaalinen asema ja avoimen tiedonkeruun aiheuttamat vaikeudet mahdollisissa tutkimusasetelman etukäteisissä eettisyyden ongelmien pohdinnoissa. Institutionaalinen asema tarkoittaa väärin kohtelun erisuuruutta tutkimuksen ja tutkijan auktoriteetin taholta. Se on paheksuttavampaa, kuin arkielämän vuorovaikutustilanteet. Tutkimus ja etiikka yhdistyvät toisiinsa kahdella tavalla. Ensiksikin tutkimuksella on vaikutusta eettisiin ratkaisuihin yhteiskunnassa. Toiseksi tutkijaa ohjaa työssään eettiset tekijät. Jälkimmäinen on tavattu sanoa varsinaiseksi tieteen etiikaksi. Haaparanta ja Niiniluoto (1991) ovat esittäneet tieteen etiikkaa koskevat viisi kysymystä, jotka ovat:

- Millaista on hyvä tutkimus?
- Onko tiedon jano hyväksyttävää ja onko se hyväksyttävää kaikissa asioissa?
- Mitä tutkitaan ja miten tutkimusaiheet valitaan?
- Millaisia tutkimustuloksia tutkija saa tavoitella ja voivatko tutkimustulokset koskea ns. vahingollisia seikkoja, kuten asetuotantoa? ja
- Millaisia keinoja tutkija saa käyttää?

Näistä kysymyksistä viimeisintä painotetaan yleensä useimmissa eettisissä säännöissä ja sopimuksissa. Hyvän tutkimuksen kriteerit ovat Mertonin (1957) mukaan ensiksikin universaalisuus, joka tarkoittaa tutkimuksen perusteluja epäpersoonallisuuden kriteerein. Toisena on tieteen yhteisomistus ja julkisuus. Kolmas kriteeri on puolueettomuus eli tieteen teossa ei ole henkilökohtaisen voiton tavoittelua. Neljäs hyvän tutkimuksen kriteeri on järjestelmällinen kritiikki. Lisäksi on olemassa kaksi lisäkriteeriä, jotka ovat laadullisen tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus ja eettinen kestävyys. (Sarajärvi & Tuomi 2002: 122 -124.)

Laadullisen tutkimuksen perinteissä on erilaisia tapoja suhtautua tutkimuksen etiikkaan. Sarajärven ja Tuomen (2002: 125) mukaan ääripäissään eettinen käsitys vaihtelee teknisluonteisesta menetelmien luotettavuuksista aina metodologiseen merkitykseen, jossa kaikki tehdyt valinnat ovat moraalisia valintoja. Tällöin on kyse siitä, miten tutkimusaiheet valikoidaan ja mitä pidetään tärkeänä. Tässä tutkimuksessa eettinen pohdinta ei koske vain teknistä tapaa käsitellä menetelmiä. Aihevalinta on sinällään kannanotto tutkimuskohteen periaatteellisesta merkityksestä, missä arvojen ristiriita yksityisyyden suojasta ja valtion ydintehtäviin kuuluvan turvallisuuden välillä vallitsee. Aiheesta käydyn julkisen keskustelun tutkiminen voi mahdollisesti avata erilaisten näkökulmien arvolatauksia. Lopulta näiden erilaisten eettis- moraalisten käsitysten väliltä täytyy valita ja tehdä päätöksiä, joten edellä kerrottu mahdollisuus tutkimuksen vaikutuksesta voi toteutua.

Hyvän tutkimuksen vastaista on muiden tutkijoiden vähättely julkaisujen yhteydessä, puutteelliset viittaukset aiempiin tutkimustuloksiin, huolimattomuus tutkimusmenetelmien käytössä ja siitä seuraava raportoinnin virheellisyys, tulosten kirjaamisen ja tulosten tallentamisen vajavaisuus sekä samojen tuloksien esittely uusina toistuvasti. Edellä kerrotut hyvään tieteelliseen käytäntöön kohdistuneet loukkaukset on erotettava vilpillisestä tutkimustoiminnasta. Tällaista on muun muassa vääristely, sepittäminen, luvattomasti lainatun havaintojen ja tulosten esittämistä omina tietoina. Vastuu eettisten periaatteiden ja hyvien tieteellisten

käytänteiden noudattamisesta on tutkijalla itsellään sekä tutkimusryhmien ja tutkimusyksiköiden johtajilla. (Sarajärvi & Tuomi 2002: 130.)

5.2.5 Tutkimuksen reliaabelius

Tieteellisen tutkimuksen eräs keskeinen osa -alue on tutkimuksen luotettavuuden arviointi. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on käytettävissä useita tapoja ja käsitykset arvioimisesta vaihtelevat tutkimusperinteiden mukaan. Tieteellisessä keskustelussa on olemassa neljä totuusteoriaa, jotka ovat korrespondenssiteoria, koherenssiteoria, pragmaattinen totuusteoria ja konsensusteoria. Korrespondenssiteoriassa väite on totta vain, jos se vastaa todellisuutta. Koherenssiteoriassa väite on totta, jos se on yhtäpitävä tai johdonmukainen toisten väitteiden kanssa. Pragmaattinen totuusteoria lähtee siitä, että väite on totta, mikäli se toimii ja on hyödynnettävissä. Konsensuksessa totuus muodostetaan yhteisymmärryksessä ja se on siten ihmisten sopimaa ja perustuu kielikuviin. Tutkimuksen reliaabeliudella tarkoitetaan tutkimuksen toistettavuutta. (Sarajärvi & Tuomi 2002:131 -133.)

Laadullisen tutkimuksen moninaisuus ja siitä seuraava reliabiliteetin tulkinnanvaraisuus on johtanut esityksiin sen ja validiteetin käyttämisen hylkäämiseksi laadullisen tutkimuksen piirissä. Perustelujen taustalla on luotettavuuden käsitteiden sijoittuminen alun perin kvantitatiivisen tutkimuksen alaisuuteen. (Sarajärvi & Tuomi 2002: 134.)

Tutkimuksen reliaabelius tarkoittaa ei -sattumanvaraisuutta mittaustuloksissa. Reliaabelius on mahdollista todeta usealla tavalla. Näitä todentamisen tapoja ovat muun muassa kahden arvioitsijan päätyminen samaan lopputulokseen tai jos samaa tutkimuskohdetta tutkitaan eri tutkimuskerroilla ja päädytään samaan tulokseen. (Hirsjärvi et al. 1997:231.)

5.2.6 Tutkimuksen validius

Samoin kuin reliabelius on validius saanut laadullisessa tutkimuksessa erilaisia tulkintoja. Se on syntynyt, kuten reliabeliuskin, kvantitatiivisen tutkimuksen piirissä. Validius tarkoittaa tutkimuksen pätevyyttä. Wolcottin (1995) mukaan validiuden käsite on epäselvä, koska laadullisessa tutkimuksessa voidaan aivan aiheellisesti lähteä siitä näkökulmasta, että kaikenlainen ihmistä ja kulttuuria käsittelevät kuvaukset ovat ainutlaatuisia. Tällöin perinteiset käsitykset luotettavuuden ja pätevyyden arvioinnista eivät ole relevantteja. (Hirsjärvi et al. 1997:231 -232.)

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta lisää tutkimustyön tarkka toteuttaminen. Se tarkoittaa kaikkien tutkimuksen vaiheiden kirjaamista. Aineiston tuottamisen olosuhteet, kuten aika ja paikka sekä häiriötekijät tai muu olosuhdeseikka, on kerrottava totuudenmukaisesti ja selvästi. Tähän kuuluu myös tutkijan oma arvio tilanteesta. Keskeinen laadullisen tutkimuksen pätevyyden osoitus on aineiston analyysissa tehtävät luokittelut. Tällöin on lukija informoitava luokittelun alkutilanteesta sekä sen perusteista. Samoin tutkimuksen tulosten raportoinnissa on noudatettava tarkkuutta. Tällöin tutkijan on kyettävä esittämään perustelut tulkinnoilleen ja johtopäätöksilleen. (Hirsjärvi et al. 1997:232 -233.)

6 Aineiston analyysi

6.1 Tiedonhankintalakitöryhmää ja lisävaltuuksia käsittelevien kirjoitusten jäsentäminen

Tutkimuksen aineisto järjestettiin kahteen pääluokkaan. Ensimmäisenä käsiteltävä pääluokka muodostui tiedustelulainsäädännön kehittämistä ja viranomaisten toimivaltuuksien lisäämistä puoltavista kirjoituksista. Yläluokiksi puoltavissa kirjoituksissa tulivat valtion turvallisuus ja siihen kohdistuvat uhkat, nykytilanne ja toimivaltuuksien tarpeet ja kansainvälisyys ja yhteistyö. Luokittelun perusteena olivat tekstien sisältämät puoltavat argumentit, yksittäiset sanat ja lauseet, jotka sijoittuivat yläluokkiin. Lisäksi näistä kirjoituksista puuttui tyypillisesti useampi näkökulma tai sellaiset oli ohitettu kevyesti.

Kriittisien tai vastustavien kirjoitusten pääluokkaan sijoitettiin kielteisesti tiedonhankinnan kehittämistä ja toimivaltuuksien lisäämistä sisältävät kirjoitukset. Kirjoitukset jakaantuivat yläluokkiin, jotka olivat tiedusteluvalluutuksien uhka yksityisyydelle, tiedustelu ei korvaa tietoturva ja talouden menetykset. Näissä näkökulma tarjottiin yleensä tiedonhankintalakitöryhmän työn ja viranomaisten mahdollisten lisävaltuuksien epäilyn kautta ilmaistuna. Vastustavien kirjoitusten yhtenä piirteenä oli myös tasapuolisuuden puuttuminen tai ainakin erilaisten näkökulmien puutteellinen käsittely.

Neutraalit kirjoitukset erottuvat kahdesta edellisestä ryhmittelystä juuri monipuolisuutensa vuoksi. Niissä on käsitelty aihetta tai aiheita paikoin syväällisesti ja tuotu erilaisia näkökulmia lukijan arvioitavaksi.

6.2 Tiedusteluvaltuuksien myönteisyys

Tiedonhankintalakitöryhmän työskentelyä ja viranomaisten toimivaltuuksia myönteisesti käsitelleitä kirjoituksia aineistosta on eroteltavissa yksitoista kappaletta. Ne jakautuvat kuuden julkaisijan kirjoituksiin. Myönteisiä kommentteja on toki löydettävissä neutraalisti ja vastustavasti käsitelleistä kirjoituksista myös, mutta kirjoitusten kokonaisuus on erottelevana tekijänä. Seuraavaksi pureudutaan myönteisesti tutkimusaihetta käsitelleiden kirjoitusten sisältöön.

6.2.1 Valtion turvallisuus ja siihen kohdistuvat uhkat

Tutkimusaineistossa myönteisesti tiedusteluvaltuuksia ja -lainsäädäntöä käsittelevissä kirjoituksista on löydettävissä yhtenä perusteluargumenttina valtion turvallisuus ja valtioon kohdistuvat uhkatekijät. Tutkimusaineiston ensimmäinen myönteisesti kirjoitettu teksti on Aamulehden vastaavan päätoimittajan Jouko Jokisen pääkirjoitus 18.3.2014 otsikolla "Silmät ja korvat auki." Pääkirjoitus toteaa Suomen olevan yksin muiden tiedustelua tekevien valtioiden keskellä:

"Mitä siitä seuraa? Se, että rajat ylittävien uhkien maailmassa Suomikin tarvitsee silmänsä ja korvansa maailmalla. Työ maksaa, mutta mikäänhän ei ole ilmaista. Lakeja on syytä muuttaa ulkomaantiedustelun mahdollistamiseksi."

Pääkirjoitus toteaa erittelemättä maailman uhkien olevan rajat ylittäviä ja me tarvitsemme sen vuoksi tiedustelua ja lainsäädännön kehittämistä. Uhkia ei avata kirjoituksessa muutoin, kuin viitataan tiedusteleviin suurimpiin valtioihin. Pääkirjoituksen viestinä on, että Suomen on hankittava tiedustelukyky ja se saa maksaa. Punninta kustannuksista ei ole relevantti pohdittaessa uhkien toteutumisen riskiä.

Toukokuussa 2014 Kanava -lehden artikkelissaan René Nyberg kirjoittaa:

"Suvereniteetin ydinkysymys on kyky hallita omaa aluetta ja estää ulkovaltoja tunkeutuminen ennen muuta päätöksentekoon ja sen keskeiseen valmisteluun."

"Suvereenin valtion etuoikeuksiin kuuluu kuitenkin oikeus aktiivisesti puolustaa kansallisia etuja myös rajojen ulkopuolella."

Nyberg jakaa valtion ydintehtävät vastatiedustelun tehtävään puolustaa ulkovaltojen tunkeutumiselta ja tiedusteluun, jolla valtion kansalliset edut turvataan ulkomailla. Tässäkin kirjoituksessa lähtökohta tiedustelullisille valtuuksille on puolustaa aktiivisesti etuja. Tiedustelun puolustukselliset jyvät erotellaan hyökkäävistä akanoista.

Turvallisuus- ja uhkaproblematiikkaa avaa Suojelupoliisin päällikkö Antti Pelttari artikkelissaan Maanpuolustus -lehdessä kesäkuussa 2014. Hänen keskeinen huomionsa tulevaisuuden haasteista liittyy kansainvälisyyteen. Suomen kokonaisturvallisuudelle merkittävä uhka on kybertoimintaympäristön toimijat ja terrorismi:

"Tietyn maan tai valtiollisen toimijan tekemän kyberhyökkäyksen tai -vakoilun osoittaminen aukottomasti on huomattavan vaikeaa."

"Terrorismin uhan suhteen Pohjoismaissa on käynnissä uudenlainen murrosvaihe, joka kytkeytyy Syyrian konfliktin aiheuttamiin laaja-alaisiin heijastevaikutuksiin ja turvallisuusriskeihin."

Lisäksi artikkelissa nostetaan turvallisuuden ja uhkien teeman sisällöksi rikollisuus, jota on torjuttava:

"Kyberuhat ja globaali terrorismi ovat rajat ylittäviä rikollisuuden muotoja, joiden torjumisen perustana on kansainvälinen turvallisuustiedusteluyhteistyö."

Peltarin kirjoittama artikkeli Maanpuolustuslehteen käsittelee laajasti Suojelupoliisin näkökulmasta kansallisten uhkien torjumista Suomessa. Kirjoituksessa käydään läpi tarpeita viranomaisten lisävaltuuksista ja sen taustalla olevan toimintaympäristön muuttumista. Kirjoitus on tehty kohdennetusti maanpuolustuksen lehdelle, jolloin aihetta käsitteleviä muita näkökantoja tai esitettyjä mielipiteitä ei ole otettu esille.

Aamulehti kirjoittaa 4.7.2014 STT:n Matias Åbergin jutussa Ruotsin turvallisuuspoliisin (SÄPO) johtajan Anders Thornbergin haastattelussa ruotsalaisten tiedustelu- ja turvallisuusviranomaisten yhteistyöstä suojelun näkökulmasta missä uhkakuvaa ja haavoittuvuuksia päivitetään:

"Kun jotain vakavaa tapahtuu, asiantuntijamme voivat työskennellä yhdessä erityisissä projekteissa ja selvityksissä."

"Thornberg muistutti Almedalenin politiikkaviikolla Gotlannissa, että viranomaiset eivät voi suojata kaikkea tietoa ja kohteita. Etusijalla ovat valtion turvallisuuteen kohdistuvat uhkat. Pitää suojata sitä, mikä on kaikkein tärkeintä ja varmistaa, että sillä on hyvä suoja."

Aamulehden jutussa turvallisuutta vaarantavaksi uhkaksi nostetaan tiedon suojauksen ja valtion tärkeimpien kohteiden suojauksen peittäminen.

Tiedusteluvaltuuksien ja -kyvyn hankkimista turvallisuusviranomaisille perustellaan lehtijutuissa yleisesti ja toisaalta erotellaan tarpeita viranomaiskohtaisesti Suojelupoliisille ja puolustusvoimien Tiedustelulaitokselle ja sen alaiselle Viestikookeskukselle. Tällaisen yleistä viranomaisvaltuuksien kehittämistä koskevan kirjoituksen esimerkiksi käy Aamulehden juttu 2.9.2014, jonka on kirjoittanut Anu Leena Koskinen. Hän on juttuunsa haastatellut Turvallisuuskomitean sihteeristön pääsihteerinä Vesa Virtasta. Kirjoituksen otsikko on "Valtiolla ei olisi edes aikaa seurata ihmisiä" lainaten jutun sisällöstä Virtasen kommenttia. Kirjoituksessa käytetään tyypillistä sotilaiden käyttämää retoriikkaa:

"Turvallisuuskomitean pääsihteerin mielestä kyberlaki ei vaikuttaisi kansalaisen netinkäyttöön. Suomessa todennetaan vuosittain pari kyberhyökkäystä"

Suomea kuvataan hyökkäyksen kohteena olevana maana, jonka kansalaisten arkipäivän tarvetta ja toimintaa eivät uhkaa viranomaisten toimivaltuudet. Tämän tosiasian kertoo haastateltavana ollut valtakunnan kokonaisturvallisuudesta vastaavan komitean pääsihteerinä. Tätä kokonaisturvallisuuden vastuuta ei avata tarkemmin. Turvallisuuskomitea on puolustusministeriön yhteydessä toimiva valtioneuvostoa ja ministeriöitä avustava elin. Kyberlain vaikutukset kansalaisten käyttäytymiseen internetissä nähdään vähäisinä. Arki ei muutu, vaikka toimivaltuuksia hyökkääjää vastaan annettaisiin. Hyökkäyksien todennuksella tarkoitetaan sitä tosiasiaa, että tietojärjestelmiin kohdistuneita haittaohjelmakampanjoita ei kyetä havaitsemaan Suomessa juuri ollenkaan. Hyökkäys on sodankäynnin termi, joka tuo rauhanajan tietojärjestelmien ja tietoverkkoihin kohdistuneiden uhkien torjuntaan luomaan sisältöön voimakkaamman arvolatauksen. Sillä pyritään saamaan aikaan vaikutelma siitä, että Suomen suvereniteetti ja selviytyminen on jatkuvasti vaakalaudalla.

Kyberuhkien torjumiseen tarvittavia keinoja esitetään niin ikään sodankäynnin terminä:

"Pohdinnassa oleva uusi kyberturvallisuuslaki toisi uusia aseita suojella valtiota terroristien tai vieraiden valtioiden kyberhyökkäyksiltä, mutta ei juuri vaikuttaisi yksityisen kansalaisen elämään."

Valtion turvallisuus on uhattuna ja tällöin tarvitaan aseita. Aseet kuvastavat äärimmäisen uhkatilanteen hallintamekanismeja, joita lievempiä keinoja ei voisi enää käyttää. Näitä kansallisen selviytymisen kannalta merkittäviksi esitettäviä uusia aseita edustaisi kyberturvallisuuslaki. Tällä sanamuodolla liitetään mielikuvissa kolme asiaa yhteen. Ensimmäinen osa mielikuvaa on kansalaisille epäselvä tietoverkko- eli kyberympäristö, joka on läsnä jokaisen elämässä. Se on samaan aikaan tarpeellinen ja uhkaava. Toisena mielikuvan osana on turvallisuus, jota valtio on velvollinen tuottamaan ja joka on perusoikeutena kaikille kuuluva. Viimeisenä mielikuvan osana on laki, johon uskottavan ja hyväksyttävän viranomaistoiminnan ja koko suomalaisen yhteiskunnan nähdään nojaavan. Valittu sanamuoto tarkoittaa, että epäselvässä, uhkaavassakin toimintaympäristössä turvallisuutta tuottaa lainsäädäntö. Sen vaikutus toimii aseistuksen tavoin, millä torjutaan valtioon kohdistuvat, sodan kaltaiset, uhkat. Ne määritellään terrorismiksi ja vieraiden maiden hyökkäyksiksi, kybertoimintaympäristössä ja kybervälinein tehdyiksi. Samalla tekstissä todetaan, ettei kansalaisten toiminnalle ja arkielämälle ole juuri vaikutusta, vaikka tilanne kuvataan sodankäynnin termein valtioiden ja terroristien hyökkäysten torjumiseksi uusien aseiden. Sotilasretoriikalla tuotetun uhkan ja kansalaisten huolestuneisuuden ohittaminen ovat ristiriidassa. Koskisen kirjoittamassa jutussa ei sodankäynnin termistölle esitetä vasta -argumentteja missään vaiheessa.

Iltasanomien pääkirjoitus ottaa kantaa toimivaltuuksien lisäämisen puolesta
25.9.2014:

"Suomella ei ole ulkomaantiedustelua, ja siinä on Supon mentävä reikä. Supon kehittämistä tiedustelupalvelun suuntaan voidaan pätevästi perustella Suomen ja suomalaisten turvallisuudella."

Pääkirjoituksessa esitetään Suomen tai suomalaisten turvallisuuden puutteisiin tai niihin liittyvänä pätevänä perusteena sisäministeri Päivi Räsäsen toteaman tarpeen:

"Räsänen sanoi raporttia vastaanottaessaan, että Suojelupoliisin uusille tiedustelullisille toimivaltuuksille on perusteltu tarve."

Pääkirjoitus esittää pätevänä perusteena ulkomaantiedustelun ja -toimivaltuuksien lisäämiselle Suomen ja suomalaisten turvallisuuden. Sen selitystä kirjoitus ei kuitenkaan anna.

Helsingin Sanomien toimittaja Juha Roppola kirjoittaa 1.11.2014 Kotimaa - osuudessa, että sisäministeri Päivi Räsäsen mukaan perinteinen turvallisuusajattelu on korostuneessa asemassa Suomessa ja se tapahtuu sisäisen turvallisuuden kustannuksella:

"Pidän erittäin tärkeänä, että huolehdimme puolustusvoimien resursseista ja puolustuskyvystä, mutta sisäinen turvallisuus on tullut yhä tärkeämmäksi teemaksi."

"Sisäinen turvallisuus on jäänyt pienemmälle painoarvolle poliittisessa kentässä."

Kirjoituksessa on siirrytty perustelemaan turvallisuuteen liittyviä kehityshankkeita sisäisen turvallisuuden näkökulmasta. Kirjoituksessa viitataan tulevaan, vuonna 2017 annettavaan, ensimmäiseen sisäisen turvallisuuden selontekoon sekä sisäministeri Päivi Räsäsen että oikeusministeri Anna - Maija Henrikssonin asettaman parlamentaarisen työryhmän pohdintaan sisäisen turvallisuuden resursoinnista. Sisäinen turvallisuus nähdään tässä yhteydessä eriytyvän valtion perinteisestä turvallisuuskäsityksestä ja sen perusteena on saada poliittisen ajattelun tasapainottaminen vastaamaan todellisuutta, koska tulevaisuudessa merkittävänä uhkana on terrorismi. Terrorismi eriytetään perinteisestä valtion ulkoista

turvallisuutta uhkaavasta tekijästä sisäiseksi turvallisuushkaksi, kun taas kirjoituksessa mainitaan ulkoista uhkaa kuvaavaksi esimerkiksi rajojen loukkaaminen. Tekstin loppupuolella esitetään toimivaltuuksien lisäämisen Suojelupoliisille olevan seuraavan hallituksen asia:

"Suojelupoliisi tarvitsee tiedusteluun liittyviä toimivaltuuksia nykyistä enemmän. Tämä koskee nimenomaan ulkomaantiedustelua."

Toimivaltuudet tulee lisätä aiemmin aineistosta poimituista kirjoituksista poiketen sisäiseen turvallisuuteen perustuen, erityisesti terrorismin uhkan perusteella.

Ilkka Salmen haastattelussa Helsingin Sanomissa 12.12.2014 Kari Huhta kirjoittaa jutussaan "Tasapainoilua turvallisuuden ja yksityisyyden välillä" turvallisuudesta ja uhkista perusteluina tiedustelun lisävaltuuksien hankkimiseksi Suojelupoliisille:

"On hyvä käydä läpi perusteellinen keskustelu turvallisuuden roolista yhteiskunnassa ja tasapainosta yksityisyyden kanssa. Perustuslaki lähtee yksityisyyden suojaamisesta."

"Suomella täytyy olla tiedonhankintakykyä myös Suomen rajojen ulkopuolella. Suurimmat uhkakuvat tulevat ulkoa."

Kirjoituksessa tuodaan yksityisyyden suoja ja turvallisuuden rooli punninnan keskiöön. Ne voidaan nähdä vastakkaisina arvoina, joiden välillä on valittava perustuslain ollessa yksityisyyden suojaamisen kannalla. Tiedustelukyky nostetaan vähintäänkin perustuslain rinnalle, ellei sen ohi. Uhkia tuottavia kohteita Salmi tarkentaa terroristiseen toimintaan liittyen Syyriaan, Somaliaan ja Libyaan. Huhdan jutussa tuodaan keskusteluun poikkeuksellisesti erikseen lueteltujen uhkakuvien ulkopuolelle jääväksi muun muassa suomalaiset anarkistit. Näitä ei nähdä osaksi

suomalaista sisäisen turvallisuuden keskustelua, saati perinteistä turvallisuuskäsitystä. Uhat Suomelle ja suomalaisille tulevat ulkoa.

6.2.2 Nykytilanne ja toimivaltuuksien tarpeet

Tutkimusaineistossa myönteisesti kirjoitettujen juttujen sisällöistä on löydettävissä nykytilan arviointia lukuisin variaatioin perusteena tiedustelulainsäädännön edistämiseksi ja viranomaisten toimivaltuuksien lisäämiseksi.

Helsingin Sanomissa Tuomo Pietiläinen kirjoittaa 22.12.2013 tiedonhankinnan kehittämiseen liittyen:

"Salmen ajatukset ovat saaneet tukea, koska tänä syksynä paljastui, että Suomen ulkoministeriön verkkoa oli vakoiltu pitkään. Suomi on harvoja Euroopan maita, jolla ei ole ulkomaantiedustelua tai signaalitiedustelua oman maan sisällä. Salmen mielestä Suomen pitäisi osata vakoilla, jotta se osaisi torjua muiden vakoilua."

Vakoilutapaus ulkoministeriössä on se peruste, millä Pietiläisen jutussa perustellaan lisätoimivaltuuksia ja tiedustelukyvyn kehittämistä. Salmi oli esittänyt aiemmin, jo ennen ulkoministeriön vakoilutapauksen julkituloa, Suomen tarvitsevan siviilitiedustelupalvelun. Nykytilanteessa, Suomen ollessa vakoilun kohteena tuodaan esille se, että ulkomaantiedustelun puuttuessa Suomi kuuluu harvojen joukkoon. Tämä puute ilmaisee kuulumisemme heikompiin valtioihin Euroopassa. Lisäksi lainauksessa todetaan vakoilun tarve, jotta siltä voitaisiin puolustautua ja suojautua. Lisävaltuudet tarvitaan vakoiluun, jonka oikeutuksena ja perusteena on vakoilun torjuminen Suomea vastaan. Tekstissä viitataan kuunteluoikeuksien lisäämiseksi Suojelupoliisin päällikön Antti Pelttarin syksyiseen toteamukseen:

"Suomessa on selvitetävä, tarvitsisiko Supo oikeutta kuunnella tietoliikennettä vapaasti. Mahdollisesti perustettava ulkomaantiedustelu saisi saman työkalun."

Tarve nähdään olevan olemassa. Kirjoituksessa viitataan vapaaseen kuuntelumahdollisuuteen. Tätä ei muissa kirjoituksissa ole esiintynyt ja se on poikkeavan laajaa toimivaltuutta esittävä.

Aamulehden pääkirjoituspalstalla 18.3.2014 Jouko Jokinen kirjoittaa nykytilannetta arvioidessaan:

"Raaka todellisuus kuitenkin on, että suurimmat valtiot tiedustelevat tehokkaimmin ja halutessaan pitävät myös hankkimansa materiaalin omissa kassakaapeissaan."

Kuvauksellaan Jokinen haluaa painottaa tiedustelumaailman raakuutta, missä heikot eivät pärjää. Etenkään Suomi, joka ei jutun tekstin mukaan ole innostunut NATO - jäsenyydestä. Suomi on siis argumentoitu heikoksi. Ulkopuolista apua ei ole saatavilla, joten oman lainsäädännön kehittäminen on ainut vaihtoehto.

René Nyberg kirjoittaa artikkelissaan toukokuussa 2014 Kanava -lehteen tiedustelusta laajasti omiin kokemuksiinsa perustuen. Artikkelin kuvaus kylmän sodan aikaa ja maamme irtautumista sekä YYA - että Pariisin rauhansopimuksista. Kylmästä sodasta huolimatta omaa tiedustelukykyä ei perustettu. Nyberg viittaa kirjoituksessaan myös ulkoministeriötä kohdanneeseen vakoilutapaukseen ja vastatiedustelun ja tiedustelun välisestä yhteydestä:

"Viime vuonna paljastunut vakava tietomurto ulkoministeriön järjestelmiin kertoo yhtäällä vastatiedustelun peittämisestä."

"Tiedustelu on määritelmän mukaan aina "salaista". Toisin sanoen Suomen vastatiedustelulta puuttuu vastakappale. Kysymys on merkittävästä omaehtoisesta suvereniteettirajoituksesta, joka toki selittyy historiallisella perinnöllä, mutta samalla kertoo vuonna 2014, että olemme torkkuneet."

Nyberg tarkoittaa, että Suomi on itse ajanut itsensä varovaisuudellaan tilanteeseen, missä sen tiedustelun toimintakyky on kansainvälisesti vertaillen heikko. Heikkous johtuu siitä, että Suomen vastatiedustelun kyky ei ole riittävä torjumaan uhkia ja tiedustelukyky puuttuu kokonaan. Lisäksi Nyberg toteaa:

"Kuten todettua Suomelta puuttuu tarvittava lainsäädäntö ja keskustelu aiheesta on vasta alkamassa. Vallitsee hämmentynyt tilanne, sillä käsitteet ovat epäselviä ja kokonaisuus huonosti tunnettua."

Nyberg näkee tilanteessa osuvasti merkit epäselvyyksistä aiheen ympärillä. Aiheen käsittelyä leimaavat katsantokannasta riippuen erilaiset käsite -erot ja tiedustelun perinteen puuttuminen tai sen tradition katkeaminen ovat omiaan sekoittamaan ymmärrystä aiheen ympärillä.

Tähän yhtyy aamulehti 4.7.2014 seuraavasti:

"Suomalaisviranomaisilla ei ole riittäviä toimivaltuuksia verkossa tapahtuvan rikollisuuden torjuntaan, sisäministeri Päivi Räsänen (kd) arvioi keskiviikkona ulkoministeriön vakoilutapauksen yhteydessä."

Tähän edellä kerrottuun on helppo kaikkien asiaa seuraavien yhtyä ja argumentilla onkin suuri painoarvo sen konkreettisuuden vuoksi. Ulkoministeriön tapaus osoitti, etteivät tietojärjestelmät ole helposti suojattavissa, eivätkä valvottavissa. Toimivaltuuksien puutteita tai nykyisiä toimivaltuuksia ei kuitenkaan tuoda kirjoituksessa esille.

Ehkä monipuolisimmin nykytilannetta ja toimivaltuuksien tarvetta myönteisessä valossa kuvaa Aamulehdessä 2.9.2014 Anu Leena Koskinen. Uusien toimivaltuuksien saamista perustellaan uhkakuvien ja turvallisuuden lisäksi useilla tavoilla. Tällaisia ovat havaintokyvyn heikkous ja kansallisen yhteistyön riittämättömyys:

"Kyberturvallisuuskeskuksen tuoreen raportin mukaan suomalaiset yritykset huomaavat vuosittain pari, eli selvästi alle kymmenen, kohdistettua haittaohjelmahyökkäystä. Asiaa järjestelmällisesti seuraavissa länsimaissa, kuten Ruotsissa ja Norjassa, niitä todennetaan kymmeniä."

Suomessa pienen maan resurssit eivät ole riittäviä havaitsemaan haittaohjelmakampanjoita. Kyberturvallisuuskeskuksen raportin tulokset ovat osoitus siitä, että kykymme havaita haittaohjelmia on heikko. Ruotsalaiset ja norjalaiset havaitsevat niitä moninkertaisesti. Toimintakykymme on liian heikko, jotta kykenisimme puuttumaan vakaviin tilanteisiin. Lisäksi Koskinen nostaa esille Virtasen puoltavan perustelukommentin taloudellisista mahdollisuuksista ja toisaalta talouden menetyksistä aiheen ympärillä:

"Virtanen uskoo, että puhtaat verkot houkuttavat päinvastoin investoimaan Suomeen. Tänne on jo nyt syntynyt yrityksiä, jotka keskittyvät kyberturvallisuuteen. Verkkohäiriöistä on myös suuria kustannuksia."

Tiedustelukyvykkyys tarjoaa jutun mukaan mahdollisuuden taloudellisiin investointeihin siinä tapauksessa, että tietoverkot ovat puhtaat. Mikäli ne eivät sitä ole, syntyy taloudellisia tappioita häiriöiden seurauksina.

Iltasanomien pääkirjoituksessa 25.9.2014 perustellaan ulkomaantiedustelun lisäämistä seuraavasti:

"Ulkomaantiedustelun lisäämiselle on tässä epävarmassa, epämukavia asentojaan nopeasti vaihtavassa maailmassa ilmeinen tarve."

Kirjoituksen sanomassa Suomeen kohdistuvat uhkat tai turvallisuus eivät ole perusteluina uusille toimivaltuuksille, vaan maailman tilanne ja sen muutokset. Ne ovat itsessään tiedustelua vaativia tapahtumia tai olosuhteita. Toki voidaan tulkita myös, että epämukavat asennot ja niiden muutokset maailmassa voivat olla uhkia. Ilmaisuu jättää kuitenkin melko suuren tulkinnan varan maailman nopeille muutoksille.

6.2.3 Kansainvälisyys ja yhteistyö

Helsingin Sanomiin 22.12.2013 kirjoittanut Tuomo Pietiläinen rakentaa juttunsa agenttitarinan tyypillisesti vieraillessaan Alankomaiden tiedustelu- ja turvallisuuspalvelussa AIVD:ssä ja haastatellessaan sen ulkomaantiedustelun päällikköä. Jutun otsikkona on "Kohta Suomellakin voi olla salaisia agenteja". Kirjoituksen keskivaiheilla Ilkka Salmen haastattelussa todetaan:

"Liittolaismaat käyvät tiedustelutiedolla kauppaa. Vakoilemalla saa siis vaihdon välineitä. Salmi sanoo suoraan, että ulkomaantiedustelua tarvitaan Suomeen vaihdannan välineiden tuottamiseksi maan rajojen ulkopuolelta. Nykyisellä Supolla ei ole ulkomaantiedustelua eikä signaalitiedustelua, joten Ratakadulla on kansainvälisessä agenttimaailmassa liian vähän vaihdettavaa. Joskus sellaiselle on tarvetta."

Yhteistyöllä saadaan siis vaihdannan välinettä, tietoa. Yhteistyötä ja tiedonvaihtoa tiedustelussa tekevät "ystävät", joita meillä on, mutta joiden kanssa ei kyetä käymään kauppaa tiedosta. Kaupankäynti on tärkeää, koska vaihdannan välineiden hankkimiseksi tarvitaan tiedusteluvaltuuksia, kuitenkin vaihdannan tarpeen nähdään konkretisoituvan "vain" joskus. Tästä on esimerkkinä ulkoministeriön vakoilutapaus:

"Ulkoministeriöön kohdistuvasta vakoilusta vinkkasi ystävällismielinen taho, ilmeisesti Ruotsi."

Esimerkki tuo esiin mahdollisuuden, että Ruotsi antoi tiedon Suomen ulkoministeriöön kohdistuneesta vakoilusta. Kirjoitus ei kuitenkaan käsittele sen enempää tapauksesta mahdollisesti seurannutta vaihdannan lakien mukaista vastapalvelusta. Ilmaan jää kysymys velasta auttajaa kohtaan.

Maanpuolustus -lehdessä kesällä 2014 kirjoittanut Suojelupoliisin päällikkö Antti Peltari toteaa yhteistyöstä:

"Rajat ylittävät uhat kasvattavat myös kansallisten viranomaisten riippuvuutta toisistaan."

"Erityisesti kyberuhat ja terrorismi ovat saaneet uusia ulottuvuuksia. Niihin kytkeytyvät uhat ovat kasvaneet sekä määrällisesti että laadullisesti, Tämä on kasvattanut kansainvälisen tiedustelutiedon merkitystä entisestään."

Peltarin kirjoituksessa on keskiössä yhteistyö. Painotus on kuitenkin kotimaisten viranomaisten sijaan ulkomaiden turvallisuus- ja tiedustelupalvelujen kanssa tehtävässä yhteistyössä. Tämä on seurausta uhkien ulkomaisuuden alkuperästä, jolloin kansainvälisen yhteistyön merkitys kasvaa. Kirjoituksen lopussa Peltari toteaa vielä yhteistyöstä:

"Näiden uhkien entistä voimakkaammin Suomeen heijastuvat vaikutukset vaativat myös suojelupoliisilta uudenlaisia toimintatapoja ja valmiutta toimia osana kansainvälistä turvallisuus- ja tiedusteluyhteistyötä."

"Muuttuvan toimintaympäristön asettamat haasteet siirtävät kuitenkin turvallisuustiedustelun painopistettä koko ajan kohti kansainvälistä yhteistyötä."

Aamulehti käsittelee 4.7.2014 Matias Åbergin jutussa tiedusteluyhteistyötä Ruotsin kansallisen esimerkin kautta:

"Turvallisuuspoliisi Säpo ja puolustusvoimien radiolaitos FRA sekä tiedustelu- ja turvallisuuspalvelu MUST päivittävät entistä tiiviimmin muun muassa uhkakuvaa ja haavoittuvuuksia."

"Kun jotain vakavaa tapahtuu, asiantuntijamme voivat työskennellä yhdessä erityisissä projekteissa ja selvityksissä, Säpon pääjohtaja Anders Thornberg kertoo."

Aamulehden jutussa Ruotsissa toteutettu viranomaisten välinen yhteistyö on lähtökohta turvallisuuden toimialalla. Kyseessä on nimenomaan tietoverkkoihin kohdistuvan vakoilun ja niihin kohdistuvien hyökkäysten torjuminen, eikä kirjoitus ota kantaa Ruotsissa tehtävään ulkoiseen tiedusteluun, vaan sen käsittely on sisällytetty valtion verkkoturvallisuuden ylläpitoon. Toisaalta jutusta käy ilmi, ettei yhteistyö ole selkeää Ruotsissakaan:

"Parhaillaan on käynnissä selvitys, miten vastuuta kannattaisi jatkossa jakaa. Useat viranomaiset ovat mukana näissä asioissa. Tarvittaisiin selkeämpi rajanveto siihen, kuka sanoo ja mitä sekä selkeämpää johtamista. Asiasta on hiukan erilaisia mielipiteitä, FRA:n tiedottaja Fredrik Wallin sanoo."

Tietoverkkouhkien torjuminen on jaettu niin Ruotsissa, kuin Suomessakin monelle taholle. Ruotsissa on tietoverkkoja koskeva tiedustelulainsäädäntö toteutettu, mutta silti siellä on työnjakoon liittyviä ongelmia. Kyse lienee turvallisuusviranomaisten ja siviiliviranomaisten keskinäisestä työnjaosta. Tämä tarkoittaa jutussa Suomen osalta sitä, että lisävaltuuksien laatimisen yhteydessä tulee määriteltäväksi yhteistyö viranomaistoimijoiden kesken.

Aamulehden kirjoitus 2.9.2014 käsittelee yhteistyötä kyberasioihin liittyen seuraavasti:

"Suomessa on hyvä yhteistyö yritysten ja viranomaisten välillä, ja tieto haittaohjelmista kulkee hyvin, mutta se ei enää Virtasen mielestä riitä."

Maamme perinteinen vahvuus viranomaisten ja yksityisten välisessä verkottumisessa ja yhteistyössä on riittämätöntä valvomaan ja tutkimaan tietoverkkojen kautta tehtyä urkintaa. Lisäksi seuraavan sivun nostossa käsitellään vastuita ja hallintomalleja:

"Vastuissa ja hallintomalleissa on epäselvyyksiä. Asioita hoidetaan valtionhallinnossa useissa ministeriöissä ja virastoissa."

Jutusta on pääteltävissä, että Suomen vakiintunut perinne viranomaisyhteistyöhön on perusta, mutta se ei voi toimia tällä hetkellä tyydyttävällä tavalla kybertoimintaympäristön vaatimuksissa. Viranomaisten vastuut ovat epäselviä. Yhteistyötä tehdään, mutta yhteistyön muodot ovat aina mietittävä tapauskohtaisesti uudelleen ja jokaisen viranomaisen välillä erikseen.

Helsingin Sanomissa Juha Roppola kirjoittaa 1.11.2014 nykytilanteesta:

"Erityisesti Suojelupoliisin toimintaympäristö on muuttunut viime vuosina. Kansainvälisten yhteyksien merkitys on kasvanut. Samalla vakoilutoiminta on siirtynyt verkkoon."

Toimintaympäristön muutoksen seurauksena nähdään kansainvälisen yhteistyön merkityksen kasvaneen. Tämä tarkoittaa nimenomaan tiedusteluyhteistyön tekemistä poliisiyhteistyön lisäksi. Vakoilu ja sen torjuminen tietoverkoissa on tyypillisesti turvallisuuspalveluiden tehtävä. Ulkoministeri Erkki Tuomioja oli ehdottanut analyysikeskuksen perustamista kesällä 2014 oikean ja väärän tiedon erottamiseksi. Kirjoituksessa kysytään poliisien kyvystä auttaa tällaisen toteuttamisessa ja Räsänen vastaa:

"Suojelupoliisin tiedonsaanti perustuu joka tapauksessa verkottumiseen. Emme millään pystyisi pienestä Suomesta käsin minkäänlaisella analyysikeskuksella näitä hoitamaan."

Kaiken toiminnan nähdään olevan yhteistyöriippuvaista eikä suomella ole resursseja yksin tehdä tiedustelua tai siihen liittyvää analyysia. Räsänen näkemyksenä on, että Suojelupoliisin tekemä yhteistyö ulkovaltojen turvallisuus- ja tiedustelupalvelujen sekä suomalaisten yhteistyökumppaneiden kanssa tuottaa paremman tuloksen, kuin uusi mahdollinen analyysikeskus. Verkkovalvonnan kehittämistä koskevan työryhmän työstä Roppola kysyy sotilastiedustelun ja Suojelupoliisin toimintojen lähentymistarpeista ja johon sisäministeri Räsänen vastaa:

"Tämä on yksi niistä kysymyksistä, joita työryhmässä pohditaan. En halua ottaa siihen kantaa, koska työryhmän työskentely on menossa."

Yhteistyön lähentymiseen Räsänen ei ota kantaa, mutta antaa vastauksessaan tilaa tulkinnalle siitä, että puolustusvoimien ja Suojelupoliisin yhteistyö voi olla tiivistymässä tiedustelun kentässä.

Kari Huhdan 12.12.2014 Helsingin sanomille kirjoittamassa jutussa "Tasapainoilua turvallisuuden ja yksityisyyden välillä" käsitellään Suojelupoliisin valtuuksia.

Kirjoituksessa toimivaltuuksien lisäämisen yhdeksi perusteeksi esitetään yhteistyö:

"Tiedusteluyhteistyö perustuu tietojen vaihtoon, ja se edellyttää omaa tiedustelukykä, Salmi varoittaa. Muuten voi puhumisen kansainvälisestä yhteistyöstä lopettaa."

Yhteistyöllä nähdään olevan itseisarvo tiedustelutyössä. Toimiakseen se tarvitsee omaa tiedustelutiedon tuotantoa, jolla vaihdantaa toteutetaan. Suojelupoliisin lisävaltuuksien yhtenä lisäperusteena uhkien ja turvallisuusnäkökohtien lisäksi on siten kansainvälinen yhteistyö itsessään.

6.3 Tiedusteluvaltuuksien lisäämisen kritiikki

Tiedonhankintalakityöryhmän työhön ja Suojelupoliisin lisävaltuuksiin liittyvä kriittinen kirjoittelu sijoitettiin vastustavan kirjoittelun pääluokkaan. Tällaisia kirjoituksia aineistosta oli eroteltavissa 11 kappaletta. Niiden sisältöihin paneudutaan seuraavaksi. Kirjoitukset jaettiin kolmeen yläluokkaan, jotka ovat uhka yksityisyyden suojalle, tiedustelun kelpaamattomuus tietoturvan ratkaisuksi ja talouden menetykset.

6.3.1 Tiedusteluvaltuudet uhka yksityisyyden suojalle

Yksityisyyden suojan kaventuminen on syystäkin keskeinen huolen aihe niissä kirjoituksissa, joissa tiedonhankinnan lisävaltuuksia vastustettiin. Kyseiset yksilön oikeudet ja yksityisyyden suojan näkökulmat asetettiin yleensä tiedustelun tavoitteiden edelle. Tiedustelua ei nähty mahdollisuutena toteuttaa yksityisyyden suojaa kansalaisille, edes välillisesti, turvallisuutta tuottavana toimintona.

Yksityisyyden suojaa uhkaavan tiedusteluvaltuuksien taustalla olevia syitä pohditaan liikenne- ja viestintäministeriön 21.1.2014 järjestämästä keskustelutilaisuudesta tehdystä IT viikko -lehden jutussa "Kybertiedustelulaki kuumentaa - yritykset ja järjestöt eivät mukana valmistelussa" seuraavasti:

"Seminaarin tarkoitus oli arvioida, mikä on Suomen kyberturvallisuusstrategian toteuttamisen vaikutus perusoikeussuojalle. Nykyisellään ministeriöiden ja Huoltovarmuuskeskuksen esitysten toteutuminen tarkoittaisi yksityisyyden kaventamista ja tiedustelun leviämistä luottamukselliseen sähköiseen viestintään."

Tilaisuudessa puhuivat asunto- ja viestintäministeri Pia Viitanen ja Viestintäviraston pääjohtaja Asta Sihvonen -Punkka. Edellä olevassa sitaatissa yksityisyys ja tiedusteluvaltuudet ovat vastakkaisia tekijöitä. Toisaalta jutun tekemisen aikaan, jolloin tiedustelulakityöryhmän työ oli alkuvaiheessa, oli nähtävissä vastakkain asettelusta kuitenkin ulospääsymahdollisuuksia:

"Ministeri Viitanen mukaan perusoikeuksien rajaamiseen voidaan päätyä vain yhteiskunnallisen vuoropuhelun kautta."

Viitanen korostaa vuoropuhelun merkitystä yhteiskunnassa. Tämä on arvokas huomio siitä, että eri osapuolten näkökulmat tulee käsitellä yhteisesti. Taustalla lienee pelko virkamiesvalmistelusta ilman kunnan keskustelua aiheesta. Sinänsä tällainen varautuneisuus oli aiheellista, koska tiedonhankintalakityöryhmä oli aloittanut työnsä joulukuussa 2013.

Seuraavaksi yksityisyyden suojaa käsitellään IT -viikkolehdessä 24.2.2014, jossa F - Securen tutkimuspäällikkö Mikko Hyppöstä siteerataan seuraavasti:

"Suurin uhkakuva työn alla olevissa lakimuutoksissa on, että uusilla laeilla pilataan Suomen maine yksityisyyttä kunnioittavana maana eikä muutoksista saada mitään konkreettista hyötyä."

Keskeinen argumentti vastustukselle on yksityisyyden suoja, mutta sen lisäksi Hyppönen näkee yhdeksi varteenotettavaksi perusteeksi mainetekijät ilman vastaavaa hyötyä tiedusteluvaltuuksista. Suomen maine ja tiedustelu ovat käsitepareina vastakkaiset.

IT viikko -lehdessä 10.3.2014 yksityisyyden suojasta kirjoitetaan seuraavasti:

Viestintäministeri Pia Virtanen (sd.) on myös huolissaan lakihankeesta. Hän pääsi juuri sanomasta, että emme saa tehdä harkitsemattomia päätöksiä esimerkiksi tietoturvan ja viestinnän luottamuksellisuuden suhteen."

Viestin luottamuksellisuuden loukkaamattomuus on perusoikeutemme ja se on osa keskustelua yksityisyyden suojasta. Siihen kohdistuva uhka nähdään tulevan suoraan viranomaisten tiedonhankintavaltuuksien lisäämisen kautta. Uhkana nähdään siten omien viranomaisten mahdolliset lisävaltuudet ja niiden käyttö, ei esimerkiksi ulkovaltojen harjoittama tiedustelu tietoverkoissa.

Ulkovaltojen mahdollinen uhka yksityisyydelle ja viestinnän luottamuksellisuudelle nähdään toisella tapaa. Kirjoituksen lopussa viitataan mahdollisuuteen siitä, että jonain päivänä kaikki datan valtatiet johtavat Suomeen, jolloin rikollisuus ja valtiolliset toimijat olisivat kärkkäänä kimpussamme. Seurauksena olisi maineen menetys. Tämä näkökulma jättää huomiotta sen tosiasian, että rikollisuus ja

valtioiden tiedustelu on jo tietoverkoissa, jolloin on perusteltua kysyä maineemme perään tällä hetkellä.

IT viikko kirjoittaa 3.10.2014 jutussaan "Kansalaisten massaurkinta sai jarrumiehen LVM:n Pursiaisesta" seuraavasti:

"Pursiainen sanoi, että voi olla tilanteita, joissa viestinnän luottamuksellisuutta joudutaan loukkaamaan, mutta nyt ollaan antamassa viranomaiselle yleistä oikeutta päästä tiedustelemaan ihmisten viestintää verkossa."

Liikenneministeriön kansliapäällikkö profiloituu vastustavassa kirjoittelussa yksityisyyden suojaa puolustavaksi esikuvaksi. Hänet esitetään jutun otsikossa henkilöksi, joka estää virkamiesten epäilyttävät tiedusteluvaltuuksien lisäämiseen tähtäävät hankkeet. Viestinnän luottamuksellisuuden loukkaamiseen nähdään olevan mahdollisuus joissain tilanteissa, mutta sellaisia ei avata tarkemmin. Tällaisia toimivaltuuksia käytetään tyypillisesti rikostorjunnassa. Pursiainen siteerauksessa luodaan kuvaa tiedusteluvaltuuksien yleisestä käytöstä ihmisten viestinnän seuraamiseksi. Pursiainen jatkaa tiedusteluvaltuuksien ehtojen määrittelyllä jutun lopussa:

"Massamaisen tiedustelun hyväksyntä edellyttää hänen mielestään kolmea asiaa: yhteiskunnallisesti elintärkeä syy, verkkovalvonnan osoittaminen tehokkaaksi menetelmäksi tavoitteen saavuttamiseen ja osoitus siitä, että yhteiskunnallinen hyöty on haittaa suurempi."

Pursiainen päättää jutun kolmeen ehtoon, joilla tiedustelu voitaisiin sallia. Näistä ensimmäinen on jo nyt käytössä poliisin toimintaan liittyen, missä valtakunnan turvallisuuden nimissä on mahdollista tiettyjen rikosnimikkeiden puitteissa toteuttaa kansalaisten oikeuksia loukkaavia toimenpiteitä. Sen sijaan kaksi muuta ehtoa ovat käytännössä mahdottomia osoittaa toteen, sillä verkkovalvontaa ei voi etukäteen

osoittaa tehokkaaksi muutoin, kuin kansainvälisen yhteistyön kautta. Tällaisen operatiivisen tiedon jakamista, ja varsinkaan julkiseen käsittelyyn antamista ei minkään maan turvallisuus- ja tiedustelupalvelu sallisi. Samoin haittojen ja hyötyjen toteen näyttäminen on etukäteen vaikeaa.

Viestintäministeri Krista Kiuru kritisoi tiedonhankintalakiyöryhmän työn tuloksia Iltalehdessä STT:lle 11.1.2015 antamassaan haastattelussa:

"Kiurun mukaan esitetyn kaltainen tietoliikennetiedustelu olisi liian laajaa, kohdentumatonta ja tehotonta sekä rajoittaisi kansalaisten perusoikeuksia, kuten yksityisyydensuojaa. Lisäksi se saattaisi Kiurun mukaan karkottaa Suomesta investoijia."

Ministeri Kiuru koostaa kaikki tiedustelulainsäädäntöä vastustavat argumentit yhteen tässä Iltalehden artikkelissa. Se ei hänen mukaansa toisi turvallisuutta, vaan kohdistuisi kansalaisten yksityisyyden suojaan vastaan, olisi menetelmänä tehoton ja karkottaisi Suomeen tulevia investoijia.

Viimeinen aineistosta esille nouseva tiedonhankintalakiin liittyvä vastustavaa näkökulmaa edustava kirjoitus on Petri Sajarin Helsingin Sanomissa 12.1.2015 ollut juttu otsikolla: "Oikeustieteilijät torjuvat verkkovalvonnan". Jutussa on haastateltu Helsingin yliopiston valtiosääntöoikeuden professori Tuomas Ojasta sekä Tampereen yliopiston julkisoikeuden apulaisprofessori Juha Lavapuroa. Asiantuntijat nostavat keskusteluun lainsäädännölliset ongelmat, joista aiemmin ei ole käyty keskustelua:

"Helsingin yliopiston valtiosääntöoikeuden professorin Tuomas Ojasen mukaan Euroopan Unionin tuomioistuimen viime keväänä tekemän ratkaisun perusteella yleisluonteinen verkkovalvonta olisi perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyvin ongelmallinen."

"Lähtökohtaisesti erittelemätön massaluonteinen verkkovalvonta on EU:n tuomioistuimen ratkaisun valossa kiellettyä, kun se ei perustu mihinkään konkreettiseen rikosepäilyyn."

Ensimmäinen sitaatti on Ojasen jutun alussa käymää pohdintaa lainsäädännön ongelmista. Toinen sitaatti on Lavapuron ja hän lähtee siitä, että valtion harjoittama tiedustelu tietoverkoissa on laitonta, ellei se perustu rikosepäilyyn. Yksityisyyden suoja on professoreiden argumenteissa korostuneessa asemassa, eikä sitä tule valtion tiedusteluintressien perusteella rikkoa.

6.3.2 Tiedustelulla ei korvata tietoturvaa

Tämä yläluokka sisältää ne kirjoittelun poiminnat, joissa tiedonhankintalakiyöryhmän työtä ja viranomaisten lisävaltuuksia vastustetaan tiedustelun hyödyttömyydellä turvallisuuden tuottajana. Tällaisesta on tyypillisesti kyse IT viikko -lehden jutussa 21.1.2014:

"EFFIn Ville Oksasen mukaan kybertiedustelulain valmistelussa ovat vastakkain (Ruotsin signaalitiedusteluun kohdistuva) FRA -kateus sekä tietosuojan Sveitsi.."

"Oksanen peräänkuulutti Suomesta turvasatamaa tiedolle ja pilvipalveluille sekä ehdotti kyberhyökkäämättömyyssopimusta."

Vastustavassa kirjoittelussa edellä olevat lainaukset ovat tietoturvan ensisijaisuuden kannalla suhteessa tiedustelun käyttämiseen tietoverkoissa. Tiedustelulla ei kirjoitusten mukaan voida luoda tietoturvaa. Ensimmäinen lainaus viittaa siihen, että Suomen viranomaisten tiedustelutarpeiden todellinen tausta on ruotsalaisten signaalitiedustelukyky. Sitä kadehditaan ja se halutaan meillemkin. Mitään todellista

perustetta ei viranomaisten tarpeille nähdä. Toisaalta vastakkaisena arvona on Suomi ylevänä valtiona, joka on tietosuojaan tasoltaan kuin Sveitsi. Vertaus lähtee siitä, että olemme tietoturvaltamme maailman huippua, kuten Sveitsi. Se oli tunnettu aiemmin murtamattomasta pankkialaisuudestaan ja Suomi olisi tässä asetelmassa tietoturvaltaan murtamaton. Toinen sitaatti pitää sisällään käsityksen siitä, että Suomen tulee rakentaa itsestään tiedon tyyssija, jonka turvasatama ei ole kenenkään vihamielisen ulottuvissa. Tällä kielikuvalla on tarkoitus osoittaa turvallisuuden tärkeys ja tiedustelun epätarkoituksenmukaisuus. Kyberhyökkäämättömyyssopimus on mielenkiintoinen ehdotus, jolla pyritään osoittamaan kansallisen tiedustelukyvyn merkityksellisyys siinä tapauksessa, että valtiot tähän sopimukseen sitoutuisivat. Ehdotus jättää sen huomiotta, että sopimuksen noudattamiseen tarvitaan valvonta- ja tiedustelukykyä tietoverkoissa.

Toinen painokkaasti tiedusteluvaltuuksia tietoturvan näkökulmasta vastustava kirjoitus on 24.2.2014 IT -viikko -lehdessä ollut juttu otsikolla: "Hyppönen: Urkintalaki voi pilata Suomen maineen". Kirjoitus lähtee tietoturvanäkökulmasta liikkeelle ja päättyy yksityisyyden suojan perusteluun:

"Mikko Hyppösen mukaan aktiivisen verkkotiedustelun salliva laki romuttaisi Suomen maineen tietoturvaa kunnioittavana maana... Hänen mukaansa tietoturvan mallimaan tulisi pyrkiä pois urkinnasta, ei sitä kohti."

Jutun tekstissä tehostekeinoina vastustavan viestin eteenpäin viemiselle on urkintasanankäyttö. Vahvan negaation omaavalla sanalla pyritään esittämään viranomaiset urkkivina toimijoina, joilla ei ole legitiimiä velvollisuutta tai oikeutta toteuttaa tiedustelua. Mahdollinen laki olisi siten urkintaa varten, eli ihmisten mielihalujen perusteella ohjautuvaa uteliasta tiedonkeruuta. Toinen mielenkiintoinen lisäperustelu jutussa on esittää viranomaiset keskinäisessä kilpailutilanteessa, jolla pyritään saavuttamaan tiedustelussa hegemonia toisiin viranomaisiin nähden:

"Suomen viranomaisten kesken on puhjennut valtakilpailu siitä, kuka saa suurimmat tietoverkkojen urkintaoikeudet. Poliisi vastustaa armeijalle kaavailtuja verkkotiedusteluoikeuksia ja haluaa yksinoikeuden itselleen. Myös tullilaitos haluaa laajoja verkkotiedusteluoikeuksia."

IT -viikko jatkaa aiheesta 10.3.2014 jutussaan "Teknologia -ala: Urkintalaki saattaa kostautua kivuliaasti" seuraavasti:

"Teknologiateollisuus ry pelkää, että lakihanke poliisin toimintaedellytysten parantamiseksi digitaalisessa maailmassa pilaa Suomen maineen tietoturvallisena ja puolueettomana maana ja tappaa orastavan databisneksen alkuunsa."

Teknologiateollisuuden vastustavan kannan perusteluun on otettu suomen tietoturvamaineen menetyksen lisäksi toisen yläluokan perustelu, eli liiketoiminnalle koituvat ongelmat ja vahingot lainsäädäntöhankkeen myötä.

Tietoturvaa sivutaan IT viikko -lehdessä 21.5.2014, jonka juttu on otsikoitu: "Krista Kiuru: Massaurkinta ei sovi Suomeen". Opetus- ja viestintäministeri Krista Kiuru (sd.) toteaa:

"Mahdolliset tietoturvauhat eivät datakeskusten myötä kohdistu Suomeen valtione, vaan näihin toimijoihin. Suomessa on nykyisellään maailman puhtaimmat verkot, ja tästä lähtökohdasta on jatkossakin pidettävä huoli. Olennaista on kehittää organisaatioiden omaa tietoturvauhkien havainnointi- ja torjuntakykyä sekä viestinnän salaamiskykyä."

Kommentin keskeinen viesti on yksityisen sektorin tietoturvan ensisijaisuus viranomaisten tiedustelutarpeisiin nähden. Sitä ei tarvita, verkot ovat puhtaat ja riittää, kun yritykset itse kehittävät havaintokykyään.

Aiheesta Krista Kiuru jatkaa Helsingin Sanomien vieraskynä -palstalla 19.7.2014 seuraavasti:

Ulkoministeriön tavoitteena on kehittää tietoturvaa, ja tällä asialla on ainoastaan marginaalinen yhteys poliisin ja Puolustusvoimien tiedustelutarpeisiin."

"Ulkoministeriö on tietoturvaansa tehostamalla pystynyt jo nyt estämään uusia verkkohyökkäyksiä."

"Tietoturvan ongelma ei siis ole lainsäädännössä vaan siinä, etteivät yritykset ja organisaatiot hyödynnä riittävästi niitä mahdollisuuksia, joita lainsäädäntö niille antaa."

Kiurun artikkeli jatkaa samaa linjaa, kuin aiemmin IT viikko -lehdessä kirjoitettu juttu. Kiuru lähtee siitä, että yritysten vastuu ja olemassa olevan lainsäädännön tehokkaampi hyödyntäminen ovat riittäviä tietoturvan kannalta. Samoin vuoden 2014 alusta aloittanut kyberturvallisuuskeskus, joka toimii hänen ministeriönsä alaisuudessa, on havainto- ja varotusjärjestelmän kanssa oikea taho suojaamaan huoltovarmuuskriittisiä yrityksiä. Nykytiedon valossa ei voida täysin yhtyä tähän argumentointiin. Suomen tietoverkot ovat kyllä tunnettujen haittaohjelmien osalta maailman puhtaimpia, mutta kohdistettujen haittaohjelmakampanjoiden havaintokyky ei ole riittävällä tasolla edes pohjoismaiden keskinäisessä vertailussa. Kiuru tuo esiin verkkovalvonnan osalta tehottomuuden näkökulman, koska viestinnän salaus on kehittynyt Snowdenin paljastusten myötä. Tällöin verkossa tapahtuva tiedonhankinta ei voisi onnistua vahvan salauksen ympäristössä.

6.3.3 Talouden menetykset

Taloudelliset menetykset ovat yksi keskeisistä argumenteista vastustavassa kirjoittelussa. Kirjoittelun pääviestit koskivat investointien pakenemista Suomesta, operaattoreille koituvista kustannuksista sekä tehottomuudesta kustannuksiin nähden. Koituvista kustannuksista on esimerkkinä 21.1.2014 IT viikko -lehden kirjoitus:

"DNA :n toimitusjohtaja Jukka Leinonen vaati valtiolta täysmääräistä korvausta kybertiedustelun kuluista operaattoreille, sillä operaattorit ovat muutoksen keskiössä."

"EK :n Jyrki Holmènin mukaan väärillä kansallisilla ratkaisuilla voidaan vahingoittaa Suomen houkuttelevuutta. Holmèn varoitti myös valtiollisen verkkotiedustelun kasvun voivan johtaa kilpavarusteluun ja tullimuurien paluuseen."

Taloudellisten menetysten uhka nähtiin kirjoittelussa vahvana tekijänä vastustavien kannanottojen argumentteina.

Edellä olevassa tiedustelu ei korvaa tietoturvaa -yläluokassa on sitaatti 10.3.2014 IT viikko -lehdestä, jossa databisnekselle ennustetaan uhkaa, mikäli lakihanke toteutuu. Databisneksellä nähdään olevan valtava merkitys tulevaisuudessa ja juuri tämän toimialan investointihalukkuuteen mahdolliset tiedusteluvaltuudet tulisivat vaikuttamaan negatiivisesti.

Verkkouutiset kirjoittaa taloudellisten menetysten näkökulmasta 14.5.2014 jutussaan "SDP :ssä haluja tehostaa Supon ja sotilastiedustelun parlamentaarista valvontaa" seuraavasti:

"Suomen ei missään nimessä pitäisi haikailla Ruotsin kaltaista signaalitiedustelua, jossa viestiliikenteestä kerätään massoittain tietoa. Viime aikoina Suomi on pärjännyt hienosti datakeskusten sijoituspaikkoja valittaessa, tämä etu menetettäisiin varmasti, jos tietoa alettaisiin massakerätä, Koskinen sanoo."

Eduskunnan perustusvaliokunnan puheenjohtaja Johannes Koskinen (sd.) määrittelee tiedustelulakiin liittyvän tietoverkkotiedusteluun liittyvät toimivaltuudet ongelmallisiksi talouden näkökulmasta. Mikäli tiedusteluvaltuuksia kehitettäisiin, olisi seurauksena investointien pako muihin maihin datakeskusten osalta. Tämä argumentti on saanut myöhemmin vastakkaisia mielipiteitä, mutta jutun kirjoittamisen aikaan sen esittäminen oli relevanttia. Kirjoituksen alkupuoli on keskittynyt otsikon mukaisesti Suojelupoliisin ja sotilastiedustelun valvonnan tehostamiseen ja siitä käytävään keskusteluun.

6.4 Tiedusteluvaltuuksia käsittelevän kirjoittelun yhteenvetoa

Tässä osiossa kokoan yhteen havainnot aineistosta esiintyvistä myönteisestä ja vastustavasta kirjoittelusta. Seuraavassa taulukossa havainnollistetaan aineiston jakautuminen lukumääräisesti edellä kerrottuun ryhmittelyyn.

Media	Myönteinen	Neutraali	Vastustava
Helsingin Sanomat	4	9	3
IT Viikko		1	5
Digitoday			1
Taloussanomat		1	
Iltasanomat	1	2	
Iltalehti	1	5	1
Aamulehti	3	2	
Kanava	1		
Maanpuolustus	1		
Turun Sanomat		2	
Verkkouutiset			1
yhteensä	11	22	11

Taulukko 1: Kirjoitusten ryhmittely myönteiseen, neutraaliin ja vastustavaan.

Taulukosta on havaittavissa, että Helsingin Sanomien kirjoittelu jakaantuu melko tasaisesti myönteisen ja vastustavan kirjoittelun välillä. Suurimpana ryhmänä on neutraali kirjoittelu, joka sopii tietysti valtakunnan suurimman sitoutumattoman päivälehden kuvaan. Samoin on jakautuminen Iltalehden kirjoituksissa, tosin aineisto on määrältään selvästi pienempi. Ehkä mielenkiintoisin lukumääräiseltä jaoltaan on Tampereella ilmestyvän Aamulehden kirjoitusten jakautuminen voittopuolisesti myönteiseksi sekä tietotekniikkaan ja tietoverkkoihin erikoistuneiden Sanoma - konsernin Digitodayn ja IT viikon kirjoitusten painottuminen vastustaviin kirjoituksiin.

Kirjoittelu on jaettu myönteiseen ja vastustavaan pääluokkaan ja niiden alla oleviin yläluokkiin, jotka on käsitelty edellä. Näiden lisäksi voidaan todeta kirjoittelussa esiintyneen vastakkaista asennetta tai näkökulmaa väheksyviä tai arvostelevia kommentteja. Näillä pyrittiin luonnollisesti vahvistamaan omaa sanomaa ja vähentämään vastapuolen keskusteluun tuottamien perustelujen vakuuttavuutta ja arvovaltaa. Tällaisesta argumentoinnista on esimerkkinä vaikkapa myönteisesti viranomaisvaltuuksien kasvattamiseen suhtautuneessa kirjoittelussa Vesa Virtasen kommentti yleisestä keskustelusta kyberturvallisuuteen liittyen Aamulehdessä 2.9.2014:

"Keskustelu kyberturvallisuudessa kääntyy heti siihen, että isovelji valvoo. Viranomaisilla ei ole kuitenkaan mitään syytä katsoa tavallisen ihmisen kotikonetta puhumattakaan siitä, että jollakin olisi aikaa tällaiseen, Virtanen sanoo."

Näkökulma voidaan tulkita huonosti perustelluksi. Eikö juuri viranomaisen mahdollisuus tiedusteluvaltuuksien käyttöön ole itsessään syy siihen, että niiden käyttäminen on erityisen valvottua ja varmistettua. Se, että todetaan viranomaisten jättävän kansalaiset rauhaan, koska ei ole syytä tai aikaa, ei voi olla perustelu millekään tiedusteluvaltuudelle. Pelkkä viranomaisen mahdollisuus tiedusteluun on

syystäkin huolta aiheuttavaa. Perustelujen kannanotot puolin ja toisin olivat ajoittain hyvin yksipuolisia ja toista keskustelun osapuolta väheksyviä. Seuraavassa on samassa jutussa esiintyviä lisäesimerkkejä:

"Jos uusia toimivaltuuksia tulisi, pyynnöt menisivät oikeuden kautta ja tietoihin olisi rajattu pääsy. Eihän poliisi voi tehdä kotietsintääkään ilman lupaa."

sekä nosto jutun toisella sivulla:

"Resurssivajeet. Pääesikunnan tietoverkkopuolustussektorin johtaja Catharina Candolin arvioi ulkoministeriön vakoilukohun jälkeen, että Helsingin kaupunki käyttää enemmän rahaa city -kanien torjuntaan kuin mitä kansallinen kyberturvallisuuskeskus sai."

Vastaavasti Iltasanomien pääkirjoituksen 25.9.2014 lopussa todetaan Suojelupoliisin toimenkuvan avartajien vastustuksesta seuraavaa:

"He saattavat sanoa Supo -työryhmän katsoneen liikaa huonoja amerikkalaisia vakoiluelokuvia, mikä kavaltanee heidän katsoneen niitä turhan paljon itse."

Kirjoittelun sisällöistä on löydettävissä muutamat tahot, jotka olivat useasti esillä. Etenkin liikenne - ja viestintäministeriön edustajat olivat vastustavien kirjoitusten keihään kärkinä. Se, miksi juuri liikenne - ja viestintäministeriö osoittautui keskeiseksi vastustajaksi tietoverkkotiedustelun valtuuksien lisäämiseksi turvallisuusviranomaisille, jää avoimeksi kysymykseksi. Voimakasta kritiikkiä ei selitä käytetyt perustelut. Mikäli julkisuudessa käytyyn keskusteluun on sisältynyt jokin piilotettu tarkoitus, se ei ilmennyt aineistona käytetyistä kirjoituksista. Tiedusteluvaltuuksia puoltavissa kirjoituksissa oli valtionhallinnon edustajia esimerkiksi Suojelupoliisista ja puolustushallinnon piiristä.

7 Tutkimuksen arviointi

7.1 Tutkimuksen toteutuksen arviointi

Suomessa tiedusteluvaltuuksien lisääminen viranomaisille ja lainsäädännön kehittäminen on uusi asia. Tutkimuksessa aiheen tarkastelu julkisen kirjoittelun kautta on ollut erittäin mielenkiintoista. Mielenpiteiden muodostuminen on syntynyt mitä erilaisimmista lähtökohdista, eikä se ole millekään osapuolelle ole ollut täysin selvää. Asiantuntijat, toimittajat, poliitikot ja virkamiehet olivat uuden aiheen edessä ja saman voi sanoa tutkimuksen tekijästäkin.

Tutkimuksen rakentuminen sisältää monia vaiheita. Alkusysäyksen jälkeen työ tarvitsi ohjausta joitakin kertoja ja kirjoittamisen tahti vaihteli ajoittain suuresti. Ajallisesti tutkimuksen intensiivinen vaihe kesti noin kaksi kuukautta.

Tutkimuksen aihepiiri asetti tutkimukselle haasteen, koska tiedustelusta ei juuri tutkimustietoa ole tai se on hyvin vaikeasti saatavilla. Työn edetessä sisällönanalyysin vaiheeseen vaati työskentely tarkkuutta kirjoitusten tekstien tulkinnassa ja erilaisten käsitysten sekä mielenpiteiden erittelyssä. Ehkä suurin haaste kuitenkin oli kirjoittamisen loppuunsaattaminen annetussa ajassa. Tämä lienee tyypillistä pro gradu -tutkielmien toteutuksessa.

7.2 Tutkimuksen tulokset

Tässä tutkimuksessa aineisto oli määrällisesti riittävä laadullista tutkimusta ajatellen. Sen voidaan ajatella olevan jopa runsas, jolloin materiaalin läpikäyminen onnistuneesti oli haasteellista. Katson kuitenkin, että aineisto on käyty läpi riittävällä

tarkkuudella ja pohtien, jolloin se ei muodostu tutkielman kannalta ongelmaksi. Tutkimuksessa käsitetty totuus on konsensukseen perustuva ja lopputulokset ovat mahdollista toistaa ja tulkita samoilla tavoin. Validiteetin uskon toteutuneen siten, että tutkimuksen kuluessa olen pyrkinyt mahdollisimman tarkkaan kirjaukseen tehdyistä valinnoista, havainnoista ja perusteista.

Tutkimuksen alussa minulla oli erilaiset käsitykset tiedusteluaiheen julkisesta kirjoittelusta ja oletukset tutkimuksen kulusta olivat odotusarvoisesti liian toiveikkaat. Aineiston käsittelyn, analyysin ja teoriamuodostuksen sekä johtopäätösten muodostuksen jälkeen lopputulos oli erilainen alkuoletuksiini nähden.

Tutkittiinko sitä mitä aiottiin? Tutkimuskohteena oli tiedonhankintalakiyöryhmän työhön ja Suojelupoliisin toimivaltuuksien lisäämiseen liittyvä julkinen kirjoittelu. Tutkimus saatiin vietyä läpi suunnitellusti ja aihetta koskeneet kirjoitukset analysoitiin ja niiden pohjalta tehtiin tarpeellinen jako sisällönanalyysissa. Tulokset saatiin ankkuroitua teoreettiseen viitekehykseen. Lopputuloksena voidaan todeta, että tutkimus tehtiin siten kuin se oli tarkoitettu. Tutkimuksella voitiin osoittaa kirjoitusten jakautuminen eri diskursseihin, jotka muodostavat kehikon aihepiirin käsittelylle. Imagon petoksellisuuskurssissa kirjoitukset näyttävät ilmaisevan epäilystä siitä, että tiedonhankintalaki voisi olla tarpeellinen tai että se olisi vahvasti ristiriitainen vallitsevan ihmiskäsityksen ja oikeusvaltion kanssa. Vastaavasti imagon markkinointidiskurssi kuvailee tiedonhankinnan lisävaltuudet välttämättömyydeksi yhteiskunnan selviämisen kannalta. Turvallisuus ja sitä kohtaavat uhkat ovat peruste sille, että tarve on tosi ja toisille asian ostaminen olisi välttämätöntä. Myös nykytilanne itsessään ja kansainvälisyys sekä yhteistyö ovat perusteita, joilla myönteinen kirjoittelu pyrkii vakuuttamaan lukijansa.

8 Johtopäätökset

8.1 Tiedustelun kuva

Tiedustelusta syntynyt kuva ei ole selkeä tämän tutkimuksen valossa. Aihetta käsitteleviä kirjoituksia on saatavilla runsaasti sen kiinnostavuudesta johtuen. Aihepiiri vaikuttaa olevan hankalasti hahmotettava julkista keskustelua käyneille osapuolille, mutta merkillepantavaa on julkista keskustelua käyneiden vahva näkemys tai käsitys. Imagon markkinointidiskurssissa tiedustelusta annettiin kuva välttämättömästä tarpeesta, jota ilman Suomi ei enää voi menestyä. Tunnistettujen tarpeiden perusteet olivat turvallisuushkilta puolustautuminen, kansainvälisyys ja yhteistyö tai nykytilanne itsessään. Imagon petoksellisuusdiskurssin näkemys tiedustelusta oli vastakkainen. Tuota käsitystä asemoi yksityisyyden suojan, tietoturvan ja talouden menetyksen näkökulmat.

Kaikki keskusteluun osallistuneet ovat olleet osittain heikoilla argumenteilla liikkeellä. Tämä johtuu siitä, ettei Suomessa ole perinteitä tämän aihepiirin käsittelylle. Niin ikään Suomessa ei ole olemassa sen kaltaista tiedustelua, mitä tiedonhankintalakityöryhmä työssään käsitteli. Se ei ole ollut aiheena kenellekään tosi, ennen kuin nyt. Muutamissa kirjoituksissa todettiin, että todellinen keskustelu on aluillaan. Se tarkoittaa, että ymmärrys tiedustelusta, tiedusteluvaltuuksista ja lainsäädäntöhankkeista on vasta syntymäisillään. Sen on mahdollista muodostua todelliseksi vasta kun aihepiirin käsitteistö, rakentuminen ja tarpeiden ymmärtäminen valtakunnassa ovat riittävällä tasolla eri keskusteluosapuolten välillä. Vaikka mielipiteet olisivat eriäviäkin, tulee osapuolten ymmärtää käytettyä kieltä aiheesta. Tutkimusaiheesta ei ole kenelläkään täysin selvää kuvaa eikä ole varmuutta siitä minkälainen tiedonhankintalaki tulisi Suomeen saada.

Julkisuudessa tiedonhankintalakityöryhmän työskentelystä ja Suojelupoliisin toimivaltuuksien lisäämisestä käytyyn keskusteluun otti osaa yhteiskunnassamme havaintojeni mukaan sangen laajalti eri toimijoita. Aineistosta on havaittavissa, että erityisesti tietoverkkotiedustelun toimivaltuuksien lisääminen herätti kiivasta keskustelua puolesta ja vastaan liikenne- ja viestintäministeriössä, puolustusministeriössä sekä sisäasiainministeriössä. Ministeriöiden johtajina ministerit ottivat itse kantaa tiedustelun aihepiiriin. Virkakunnasta osa toi keskusteluun puoltavat näkemykset toimivaltuuksien ja lainsäädännön kehittämiseksi. Osa yksityisestä sektorista ja virkakunnasta otti kirjoituksissa kantaa hankkeita vastaan, samoin kirjoituksissa esiintyneiden tutkijoiden näkökulma oli kokonaisuutena tarkastellen kriittinen. Sen sijaan tiedustelulle elintärkeä asiakas, valtiojohto, ei tarkastelujaksolla näyttäisi osallistuneen keskusteluun. Sen rooli on joka tapauksessa kriittinen tiedustelukysymysten ja -tehtävien toimeksiantajana. Samoin nykyiset ylimmät laillisuusvalvojatahot eivät ole aineistossa esillä. Niiden rooli nähtiin kirjoituksissa kuitenkin korostuneena, mikäli uusista toimivaltuuksista säädettäisiin. Näiden kahden toimijan puuttuminen voi johtua siitä, ettei keskeneräiseen työryhmätyöskentelyyn haluttu ottaa kantaa työrauhan säilyttämiseksi. Toivottavaa olisi, että nyt tiedonhankintalakityöryhmän työn valmistuttua ja Suojelupoliisin aseman muuttuessa sekä valtiojohto että laillisuusvalvonta ottavat osaa keskusteluun. Kirjoituksissa näet nousi esiin, että tiedustelulainsäädännön valmistelua ei tulisi jättää pelkästään virkamiesten harteille.

8.2 Tiedustelun tutkimus

Tiedustelu on suomalaisessa akateemisessa tutkimuksessa tuntematon saareke. Voidaan todeta, ettei sitä koskevaa tutkimusta tehdä Suomessa missään tutkimuslaitoksessa. Sotilastiedustelun saralla maanpuolustuskorkeakoulussa aihetta käsitellään yksittäisissä tutkimuksissa. Poliisissa tutkimusta ei tehdä muutoin, kuin satunnaisesti turvallisuushallinnon koulutusohjelmissa ja Poliisiammattikorkeakoulussa. Aihepiiri sivuaa valtiotieteitä ja sieltä voi sijaa tämän alan tutkimukselle löytyä. Toivottavaa olisi, että tiedustelualaan liittyvää tutkimusta

aloitettaisiin, edes varovaisin askelin. Sopivan tutkimuslaitoksen valikoituminen lienee kytköksissä tiedustelun koulutuksen järjestelyihin ja hallintoihin. Sopiva tutkimuslaitos voisi olla esimerkiksi Tampereen Yliopiston turvallisuushallinnon opetus ja tutkimus. Perusteluna on sen pitkäaikainen kokemus turvallisuuden tutkimuksesta. Varmasti muitakin sopivia ja halukkaita tahoja löytyy.

Tämän tutkimuksen yhtenä johtopäätöksenä voidaan esittää jatkotutkimuksen tekemistä tutkitusta aiheesta. Tämä tutkimus käsitti tiedonhankintalakityöryhmän työn ja Suojelupoliisin toimivaltuuksien lisäämistä koskevan kirjoittelun 1.12.2013 - 14.1.2015. Tiedonhankintalakityöryhmän loppuraportti luovutettiin puolustusministeri Carl Haglundille 14.1.2015 ja tiedustelutoimivaltuuksien todellinen valmistelu ja keskustelu käynnistyivät siitä. Erityisesti kiinnostavaa olisi selvittää tiedusteluun liittyvän käsitteistön siirtymistä yhteiskunnalliseen keskusteluun ja kuinka näitä käsitteitä tullaan käyttämään.

8.3 Tiedustelun koulutus

Tiedustelukoulutus tai tiedusteluun liittyvä tutkimus ei esiintynyt aineistossa missään vaiheessa. Koulutus on kuitenkin kysymys, joka on otettava huomioon toimivaltuuksia kehitettäessä tiedustelulliseen suuntaan. Ainoa välillinen viittaus koulutukseen nousi aineistosta esille silloin, kun kirjoitettiin yhteistyöstä eri viranomaisten tai kansainvälisten kumppaneiden välillä. Suomessa ei ole tällä hetkellä tiedustelukoulutukseen keskittyntä koulutuslaitosta tai järjestelmää, joissa tiedusteluun liittyvää koulutusta olisi tarjolla tai sitä kehitettäisiin. Suurilla tiedusteluvaltioilla on luonnollisesti omat akatemiansa ja yliopistonsa, jotka tarjoavat koulutustaan virkakunnalle. Suomalaisessa järjestelmässä koulutus on hajautettua niin muun poliisin, kuin Suojelupoliisinkin osalta. Henkilöstä koulutetaan poikkihallinnollisesti ja kansainvälisesti tarpeiden mukaisesti erikoiskursseilla.

Mikäli tiedustelulainsäädännön ja viranomaisten toimivaltuuksien kehittäminen käynnistetään toden teolla, tulee samaan aikaan aloittaa koulutusjärjestelmien suunnittelu valtakunnallisesti. Näkisin, että siinä tilanteessa poliisihallinnon koulutuksen, puolustusvoimien koulutusjärjestelmän ja yliopistojen sekä joidenkin viranomaisorganisaatioiden, esimerkiksi ulkoasiainministeriön, tulee yhdistää voimansa koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, että pienellä maalla ei ole varaa erikoiskoulutusjärjestelmään, joka ei palvele yhtä toimialaa laajempaa ammattikuntaa. Suomalainen tiedustelutoiminta on erikoisosaamista vaativa ala, johon tulevaisuudessa ei parhaassa tai pahimmassakaan tapauksessa tule sijoittumaan kuin korkeintaan muutamia satoja ihmisiä.

Lähdeluettelo

Edita Publishing Oy, 1992. *Laki poliisin hallinnosta*. [Online]

Available at: www.finlex.fi

[Haettu 9 huhtikuu 2015].

Edita Publishing Oy, 2009. *Laki poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta*. [Online]

Available at: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20090687>

[Haettu 9 huhtikuu 2015].

Edita Publishing Oy, 2011. *Poliisilaki*. [Online]

Available at: www.finlex.fi

[Haettu 9 huhtikuu 2015].

Edita Publishing Oy, 2014. *Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi poliisin hallinnosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi*. [Online]

Available at: www.Finlex.fi

[Haettu 9 Huhtikuu 2015].

Halkola, M., 2005. *Pro gradu -tutkielma, Supo valokeilassa. Suojelupoliisin teletunnistetietotapaus julkisuudessa 2004 -2005*. Turku: Turun Yliopisto.

Hiltunen, A., 2012. *Pro gradu -tutkielma*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 1997. *Tutki ja kirjoita*. 15. -16. painos toim. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H., 2008. *Tutkimushaastattelu Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, HYY yhtymä.

Karvonen, E., 1997. *Imagologia*. Tampere: Tampereen Yliopisto.

Moore, M. H., ei pvm *Creating Public Value -strategic Management in Government*. s.l.:s.n.

MTV Oy, 2013. www.mtv.fi. [Online]

Available at: <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/mtv3--suomen->

[ulkoministerio-laajan-verkkovakoilun-kohtena-vuosia/2369718](#)

[Haettu 7 huhtikuu 2015].

Oy, E., 1992. *Finlex*. [Online]

Available at: www.finlex.fi

[Haettu Huhtikuu 2015].

Paul, J. -P., 2005. *Tiedustelu 2000 -luvulla*. Helsinki: Tammi.

Pilhjerta, M., 2014. Ruotsissa FRA-laki lisäsi keskustelua.. *Tietosuoja -*

verkkajulkaisu, pp. [https://www.tietosuoja-](https://www.tietosuoja-lehti.fi/index.php?mid=2&pid=32&aid=3355&ref=3356)

[lehti.fi/index.php?mid=2&pid=32&aid=3355&ref=3356](https://www.tietosuoja-lehti.fi/index.php?mid=2&pid=32&aid=3355&ref=3356).

Poliisi, 2015. *www.poliisi.fi*. [Online]

Available at: http://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/vuosittaiset_tulossopimukset

[Haettu 8 huhtikuu 2015].

Puolustusministeriö, 2014. *www.defmin.fi*. [Online]

Available at:

http://www.defmin.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2014/vuonna_2012_aloitetun_puolustu_svoimauudistuksen_rakennemuutosten_toimeenpano_etenee.5841.news

[Haettu 8 huhtikuu 2015].

Puolustusministeriö, 2014. *www.defmin.fi*. [Online]

Available at:

http://www.defmin.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2014/vuonna_2012_aloitetun_puolust_usvoimauudistuksen_rakennemuutosten_toimeenpano_etenee.5841.news
www.defmin.fi

[Haettu 7 huhtikuu 2015].

Ratcliffe, J., 2009. *Strategic Thinking in Criminal Intelligence*. Toinen painos toim.

Sydney: The Federation Press.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J., 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 1. -2.

painos toim. Jyväskylä: Tammi.

Selin, P., 2004. *Pro gradu -tutkielma. Britannian turvallisuuspalvelu ja Suomen*

Suojelupoliisi. Tampere : Tampereen Yliopisto.

Selin, P., 2008. *Lisensiaatintutkimus. TURVALLISUUSPALVELU VAI TURVALLISUUSPOLIISI? Vertaileva tutkimus valtion tiedustelutehtävien organisoinnista*. Tampere: Tampereen Yliopisto.

Sisäasiainministeriö, 2012. *www.intermin.fi*. [Online]

Available at:

http://www.intermin.fi/download/36149_342012.pdf?6aef508fabe9d188

[Haettu 9 huhtikuu 2015].

Suomala, S., 2010. *Pro gradu -tutkielma. Poliisin julkisuuskuva Smash Asem - tapahtuman valossa*. Tampere: Tampereen Yliopisto.

Tiedonhankintalakityöryhmä, 2015. *Suomalaisen tiedustelulainsäädännön suuntaviivoja*, Helsinki: Puolustusministeriö.

Walsh, P. F., 2011. *Intelligence and Intelligence Analysis*. Abingdon: Routledge Taylor & Francis Group.